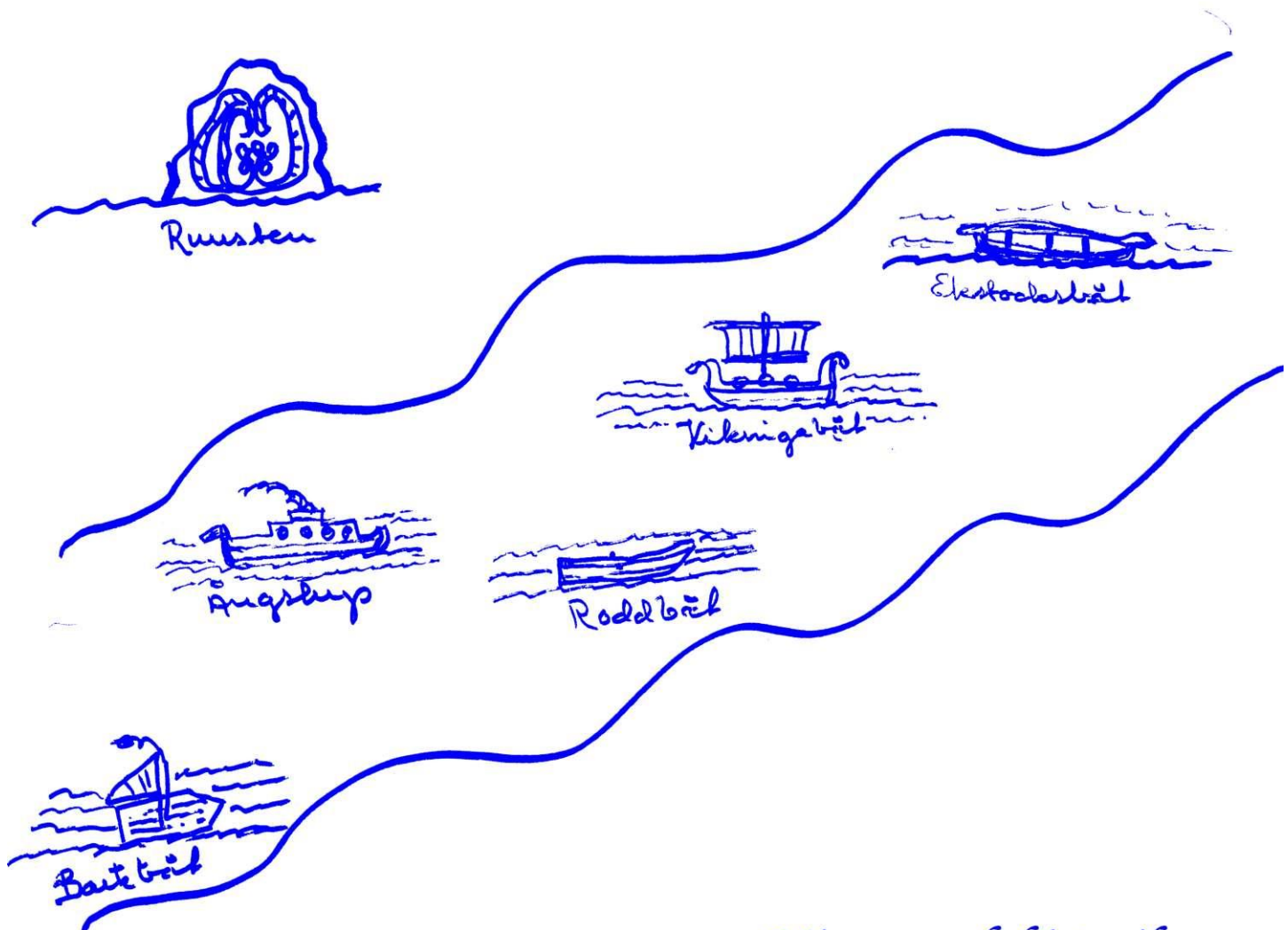


Bällstaån/Spångaån

*från farled på 1000-talet
till rännil på 2000-talet*



*Minnen och historik
om ån.*

Anita Pettersson

FÖRORD

Varför skriver Du om Bällsta / Spångaån undrade en god vän.

Jag svarade, att om Du bara visste vad de som är födda på 1900-talets första hälft har mycket att berätta . Många med lite nostalgi i blicken när de berättar barndomsminnen från ån.

Däremot har födda på 1900-talets senare hälft inga roliga minnen från ån . De minns bara åns förfall. Här får fotografier visa vad som hände med ån.

Tack och lov så har politikerna nu på 2000-talet upptäckt att ån kanske har ett värde och kan bli en vattenspegel i de nu planerade bostadsområden som kommer att byggas vid Bällsta / Spångaån.

Ån har haft stor betydelse för mer än 1000 år sedan det vet vi av alla de fornlämningar som hittats i närheten av ån.

Runstenar vid ån i Viksjö. Vikingagravar vid Kvarnkullen i Jakobsberg. Utgrävningar i Barkarby har gett många fynd bl.a. en Torshammarring. I Hjulsta- Tensta finns gravar från 900-talet samt i Lunda ett gravfält. Vid Solhöjdens norra sida ligger ett Järnåldersgravfält. Fornborgen (kulle) i Bromsten samt Runhällen och gravfält i Sundby. Vid den snart 600-åriga Eken nära Bällstabro fanns gravar från Vikingatid.

Denna skrift hoppas jag skall ge många läsare en trevlig och minnesrik resa om ån från Görväln i Järfälla till Bällstaviken .

Fotografier och annat från Spånga Fornminnes och Hembygdsgille förkortas i skriften S.F.Hg

Fotografier från Järfälla Kommuns Bildarkiv förkortas J.K.B.

Färgfotografier i skriften är från år 2007 tagna av Ove Pettersson i Bromsten.

Svartvita kort är från privatpersoner.

*Bromsten i september år 2007.
Anita Pettersson
Orthistoriker*

Bällstaån / Spångaån.

Från farled på 1000-talet till rännil på 2000-talet.

För mer än 1000 år sedan färdades man med **Ek/Ökstocksbåtar** i den då mycket breda ån.

Bällsta / Spångaån var en vattenväg som människor bosatte sig vid.

Vattenståndet på den tiden var mellan fem och tio meter högre än dagens vattennivå som kraftigt minskat genom landhöjning.

Åns källa börjar vid **Görväln** i Järfälla och rinner söderut förbi Barkarby, gamla Hjulsta gård vidare mot Breda, Vadet, Tensta hage, Lunda, Solhem genom Bromsten, Solvalla och mynnar ut i Bällstaviken.

En sträckning som var **farbar** med roddbåt på 1900-talets första hälft från Järfälla ner till Bällstaviken en sträcka på c:a 2 mil.

Att människor bosatt sig vid ån bevisar alla fornminnesfynd som hittats på 1900-talet i åns närhet.

Namnet Bällstaån kallas ån i officiella handlingar. Men för människor som bor i området vid ån har namnet **alltid varit Spångaån**.

Bällstaån kallas den del av ån som går fram till Sundbyvägen i Bromsten. Från Sundbyvägen och norr ut mot Solhem- Barkarby kallas ån för Spångaån.

Därför har bägge namnen använts i denna skrift.

Åns kraftiga översvämningar berodde mycket på att det uppe i Järfälla fanns flera åar och bäckar som rann ut i ån samt även det vatten som kom från de utdikningar som gjordes på Bondgårdarnas gården det vattnet leddes till ån.

Det fanns även åar vid Spånga och Bromsten vars vatten anslöts till ån.

När man började muddra ån så började översvämningarna allt mer att avta. När avloppsnätet blev klart i åns närliggande bostadsområden stoppades vattnet som tidigare runnit ut i ån.

Så därför är ån på 2000-talet en rännil.

Var gick Vikingarnas färdväg på 1000- talet ?

Hur kom Järnåldersfolket och Vikingarna in i Bällstaån ?

På 1000-talet då vattnet var mellan 5 och 10 meter högre kan vi förstå att det var lätt att ta sig fram på olika sjösystem.

*Från **Saltsjön** kunde man fara in via **Brunnsviken** vidare över **Fröjfjärden** vid Frösunda genom **Råstasjön** samt **Lötsjön** och **Duvboträsket** som då mynnade ut i **Bällstaviken** .*

*Från **Mälaren** kunde båtarna komma fram till **Ulvsundasjön** och vidare in i **Bällstaviken** där de kom in i ån och fortsatte upp mot **Järfälla**.*

***Eller** låt oss **leka med tanken** att de kunde komma från **ett annat håll**.*

*De kanske kom från **Birka på Björkö** och åkte på Mälarens vatten som för 1000-år sedan också hade högre vattenlinje.*

Mälaren går ju utanför Görväln i Järfälla så Vikingarna och Järnåldersfolket kanske även kom in den vägen för att bosätta sig efter Bällsta/ Spångaån.

Vikingarna levde från 700-talet till slutet av 900-talet på Birka som övergavs då Sigtuna på andra sidan av Mälaren övertog Birkas roll.

*Visst känns det **spännande** att låta **tankar och fantasi** se hur de kom i mindre och större farkoster på vattendrag i de områden som många av oss i Järfälla och Spånga bebor i dag år 2007.*

Vattenvägar var ju den väg de snabbt kunde förflytta sig på .



*På fotografiet ovan ser vi den **över tusen år** gamla Ek/Ökstocksbåt som hittades år 1934 vid rensning av ån i södra Bromsten.*

Runstenar i Viksjö.

Det har hittats **två Runstenar** i Bällstaåns närhet vid Viksjö.
Runstenarna placerades år 1920 i Folkhögskolans parkområde..

På den ena runstenen vill **Knut i Viksjö** för **1000 år sedan** hedra
sin fader, moder samt sina bröder och sin syster med att bygga en bro .

Där står med runskrift:

*Knutr i Uikhusum Ut statin rita uk bro kira iftir
fathur uk mothor uk bryther sin uk sustur*

Namnet Viksjö stavades för tusen år sedan **Uikhusum**.

Runstenen har troligtvis förr stått vid sankmark över vilken en bro lagts.

Ragnar Dybeck 's förteckning år 1866 över fornminnen skriver :
I Jakobsberg är en fullständig runsten blifvit å nyo rest till en tjenlig plats
bland löfträn. (Platsen var vid Mälarvågen / Viksjöleden)



Ån har ju varit mycket bred vid Mälarvågen och vattnet gick långt
upp på de fält som Du ser vid Mälarvågen. Därför är det förklarligt
att det vid ån måste till något slag av bro för 1000 år sedan.

Runstenen från Vibbla by.

Den andra runstenen kallad Vibblastenen finns omnämnd i gamla skrifter.

Jakobsberg som tidigare hette Vibbla by har haft denna sten på sina ägor. Runstenen finns omnämnd år 1682 "vthi Vibbla Giärde" samt år 1728.

År 1764 flyttades runstenen närmare gården men sen försvann runstenen fram till år 1886 när en sten skulle sprängas i Kalvhagen för att användas till ladugårdsbygge. Runstenen kom nu åter i dagen men mycket skadad. Då man hittade bitarna fördes de upp till Statbyggnaden norr om vägen till Görväln där de bevarades.

År 1920 placerades Vibblastenen i Folkhögskolans parkområde.

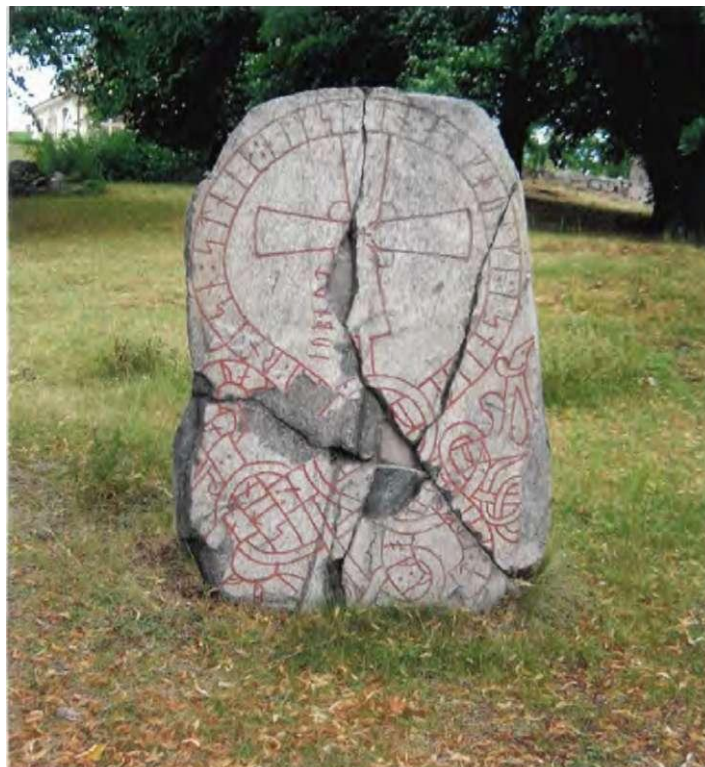
Det har varit mycket svårt att tolka stenens skrift p.g.a skadan,

*Fununr uk Kititfrip u rnisl stnia himstain auk hulmi
Isnistu im in a frustin km uai n iubnrt*

1 trolig översättning gjord av Elias Wessén :

*Gunvor och Kättilfrid läto resa stenen
Holmsten och Holme reste stenen efter Frösten*

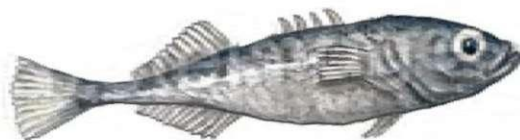
En annan tolkning av slutet på inskriften är : Jobjörn ristade



Fisken Spigg finns här i ån.

På fotografiet nedan ser vi ån år 2007 där den rinner söderut vid Mälarvagen -Datavägen.

*Trots att det är lite vatten i ån strömmar det sakta söderut och om Du har riktigt tur kan du se den lilla **fisken Spigg** här i ån.*



Barkarby

*Ån från Veddesta
mot fältet vid
Barkarby stationsområde.*

Bällsta / Spångaån vid Barkarbyfältet

Om inte ån rensades med jämna mellanrum växte den snart igen, vilket vi kan se på fotografierna nedan tagna från bron över ån vid Norrviksvägen år 1951 samt år 1952.

I bakgrunden till höger Dragonbacken vid gamla Enköpingsvägen och vi ser också lite av flygfältet. Här flyter ån från Veddesta ner mot Barkarby.

Ur arkivet J.K.B.



Gamla Enköpingsvägen översvämmad av åvatten .

*På fotografier från 1930-40-talet och senare kan vi se att åns översvämningar sträckte sig upp mot gärdet vid **Kyrkan** och en bit in på **Barkarby flygfält**.*

*Bilarna fick åka i decimeter djupt vatten på **gamla Enköpingsvägen** vissa tider på året.*

På det övre fotografiet taget i april år 1951 ser vi en lastbil på väg mot Barkarby i åvattnet över gärdet.

Det nedre fotografiet visar personbilar med vatten upp över däck.

Ur arkivet J.K.B



Ån sedd från Barkarby järnvägsbro.

Här ser vi hur det såg ut i april år 1941 när vägen vid brofästet var översvämmad av åvatten.

1 bakgrunden ser vi Prästgården till vänster och Järfälla kyrka lite otydligt till höger.

Mellan bron och gårdet nedanför Prästgården går gamla Enköpingsvägen som helt Översvämmats av decimeter djupt åvatten.

Ur arkivet J.K.B.



I bakgrunden ligger gamla Barkarby torg.

*Här nedan ser vi i bakgrunden den äldre delen av Barkarby med den lilla **smedjan** till höger närmast ån samt Telefonvillan som även kallades Rosselska villan .*

*Till höger utanför bilden ligger Barkarby station. Den översvämmade ån går på stationens baksida. Foto från augusti **år 1941**.*

Det nedre fotografiet är på Barkarbyjärnvägsstation på 1930-talet.

Ur arkivet J. K. B.



Agnes Anderssons Livsmedelsaffär vid Barkarby station

När Ån svämmade över var det inte lätt att handla i denna affär kan vi förstå av fotografierna nedan. Det övre fotografiet är taget våren år 1941. På det undre fotot ser vi ingången till affären. Foto från april år 1951 Det är 10 år mellan fotografierna. Ur arkivet J.K.B.



Jämför fotografierna från år 1951 samt år 2007,

*Den övre bilden är från våren år 1951 tagen från bron över järnvägen
Nedanför bron är ett upplag av telefonstolpar. Den sjö som finns på
fotografiet är ån som brett ut sig nedanför Dragonbacken vid gården
Kalvshälla. Till höger går gamla Enköpingsvägen vid Barkarby Flygfält*

Ur arkivet J.K.B,

*Det nedre färgfotografiet är taget i september 2007 från ungefär samma
plats på bron över järnvägen som det svartvita fotot. Här går numera E 18
och där snön finns på det svartvita fotot är det infartsparkering,
Till höger syns i bakgrunden byggnader i nya affärsområdet vid Flygfältet.*



Idyll vid ån i Barkarby på 1940-talet

Det övre fotografiet taget år 1941 visar området där Agnes Andersson 's affär låg (ljusa huset) vid Häradsvägen som gick upp mot Barkarby torg. På fotografiet ser Du den stora ängen bakom björkdungen. Jämför med det nedre fotot så ser Du att hela detta område är islagt av åns vatten, till glädje för skridskoåkarna. Husen samt smedjan i bakgrunden är rivna och här har Welcome Hotell byggts.

Foton ur arkivet JK.B.

I dag år 2007 går E 18 rakt över detta område.



Nya Enköpingsvägen , E 18 byggs, landskapsbilden förändras.

Här nedan ser vi förändringarna i landskapet när den nya vägen E 18 går rakt över Anderssons affär och detta idylliska område blev till en starkt trafikerad motorväg.

Ungefär bakom den ljusa lastbilen på färgfotots vänstra sida och vägslänten fanns tidigare Andersson's affär. Barkarby stationshus fanns lite mer åt höger . En ny station byggdes parallellt med E 18.



Barkarby vid Järnvägsstation,

I Barkarby vid Järnvägsstationen har man lagt ån i en kulvert och ovanpå är det i dag år 2007 infartsparkering.

*Vid **utfarten** från parkeringen till Skälbyvägen vid bron över järnvägen ser Du en stor dunge med **Björkträd**.*

*Dessa björkträd vid ån blev **planterade av Barkarbys skolbarn på 1940-talet**. Då björkar suger upp mycket vatten hoppades man på att dessa träd skulle minska åns översvämningar i Barkarby stationsområde.*



Bällsta / Spångaån som i dag har övertäckts för infartsparkeringen till Barkarby Station och till Welcome Hotell. Här kommer ån fram från det sänka området där gamla Enköpingsvägen går vid Flygfältet.

På det övre kortet har kommunen muddrat upp ån fram till Skälbyvägen och här strömmar vattnet sakta . En simmade familj Änder verkar trivas här.

Det nedre fotografiet taget vid Ån söderut där ån gör en sväng åt höger under järnvägen och motorvägen rinner ån vidare mot Spånga.

Här var det ingen trevlig syn där ån håller på att växa igen och en inte alltför trevlig doft spred sig. Inte trevligt för Hotelllets turistande gäster.



Skridskoåkning på ån av barn och vuxna från Barkarby.

Ett underbart fotografi en vinterdag på 1940-talet där det är full aktivitet med sparkåkning och bandyspelare. Platsen är på ån bakom stationen men framför smedjan och telefonvillan ..Ån svänger här mot Hjulsta /Spånga.



Gårdar vid ån :

Hjulsta

Breda

Vadet

Tensta

Arkeologiska utgrävningar vid gamla Hjulsta gård år 2007.

Vid de utgrävningar som utfördes under september år 2007 på uppdrag av Vägverket är det för att i området planeras en större trafikomläggning.

Vid en tidigare utgrävning har man funnit intressanta fynd som visat att det **funnits boende här för 2000 år sedan i Hjulsta by vid sidan av Spångaån.**

Vid årets utgrävning har man funnit **hundratalet gravar från år 0-500-talet e.kr.** Gravar har hittats i skrevor på den låga bergshöjden vid **södra sidan ner mot Bällsta / Spångaån.**

Det har även hittats pärlor, torshammarring, en glättsten —dåtidens strykjärnspik, malkvarn samt en kam och en nyckel från medeltid. Stolphål från ett långhus upptäcktes också. Även fynd som kommit hit från områden i både Ryssland och Polen har grävts fram av arkeologerna.

Hjulsta har varit någon slags **Stormannagård** associerade arkeologerna till vid tidigare undersökningar. Beviset kom med de silvermynt som nu hittades. **Tre mynt** som sannolikt kommer från Tyskt område. **Två mynt** som kommer från England och där präglats av Myntmästare AElfstan i Chester **år 978.**

Möjligtvis har mynten fungerat som ett offer för Hjulstas lycka och välgång.

Hjulsta har haft hög status i det vikingatida samhället samt att denna status förstärktes under tidigt 1000-tal.

På 1600-talet har här funnits ett 15-tal hus varav två är större boningshus. I slutet på 1800-talet finns här tre boningshus, som beboddes av de som brukade jorden fram till 1960-70 talet då jordbruket upphörde för breddning av en ny Enköpingsväg E 18.

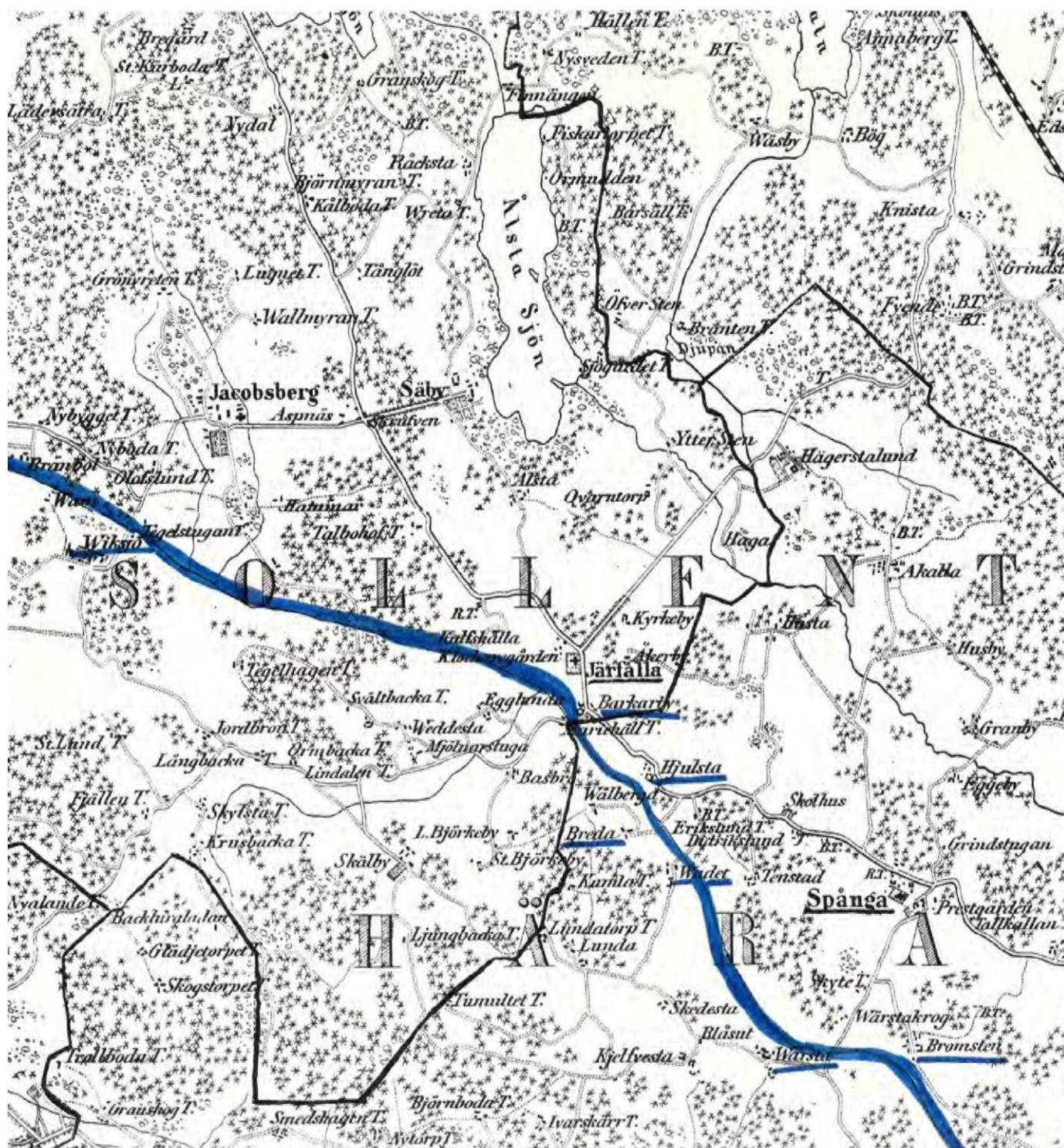
År 1970 hyrdes huset Uppgården av ett företag som köpte begagnade bildäck vilka de tillverkade "sprängmattor" av. En anlagd brand detta år gjorde att verksamheten upphörde, och samtliga hus och lador på Hjulsta gård revs.

Vid de arkeologiska utgrävningarna vid gamla Hjulsta gård har det hittats många intressanta föremål

Här nedanför ser vi en Malkvarn daterad 500-talet e. kr.



Utsnitt av karta från Spånga Fornminnes och Hembygdsqittes arkiv.

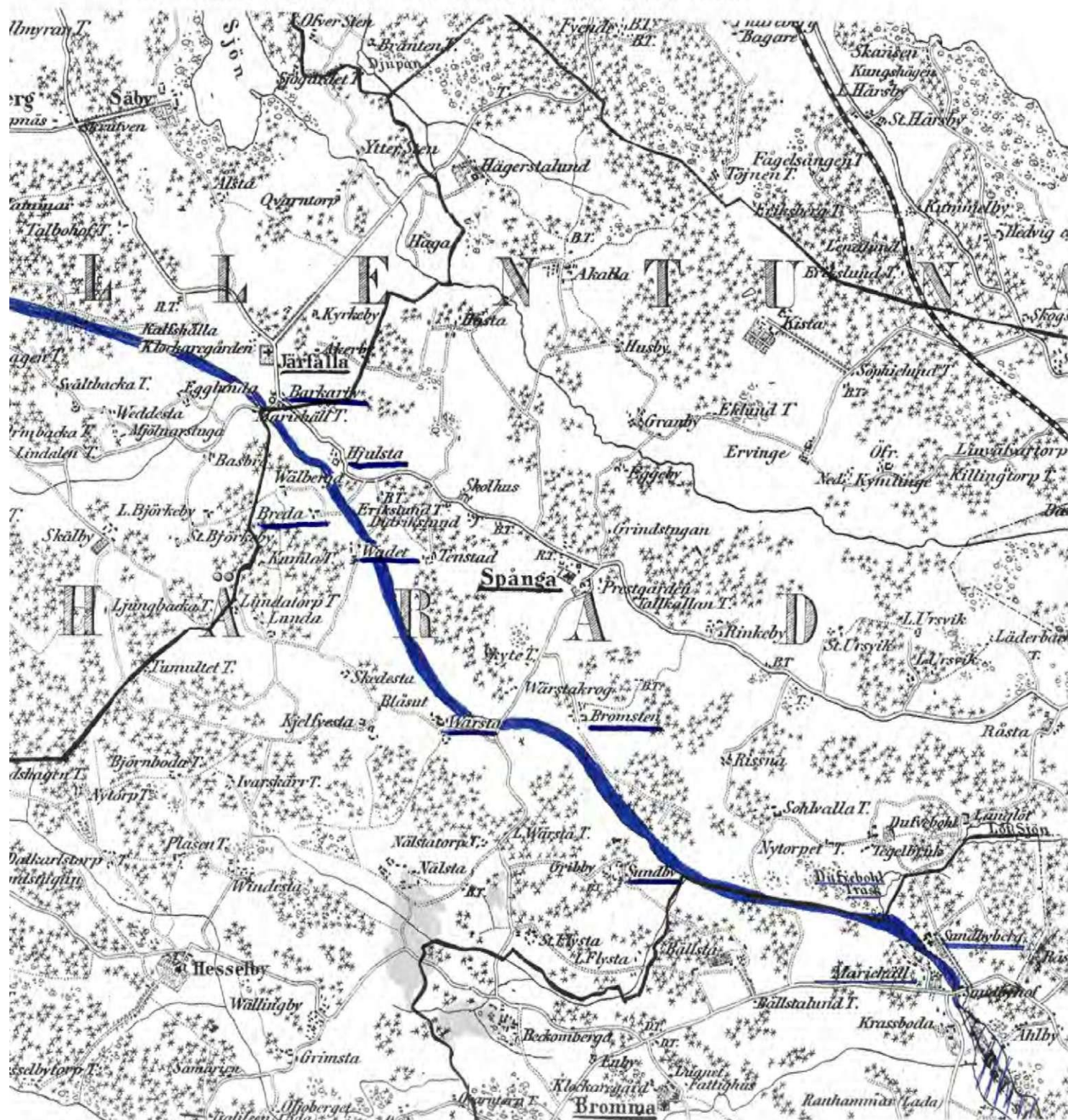


Karta över Spånga och närliggande socknar, daterad omkring år 1870.

Utsnitt av kartan som finns i Spånga Fornminnes och Hembygdsgilles arkiv.

På kartan är Bällsta / Spångaån markerad med blå färg . Du kan följa åns väg från Bällstaviken längst ner till höger och upp mot Bromsten , Wårsta, Gårdarna Vadet , Breda , Hjulsta .

Vid Barkarby viker ån av åt vänster mot Viksjö och Görvaln .



Mycket har hänt runt och vid ån.

Bällsta/Spångaån har använts för **bykning** / **tvättning** samt även om sommaren **badade** man i ån . På vissa ställen fanns det sandbotten. Det fanns kvar lite förfallna tvättstugor vid ån fram till 1960-talet.

Om gamla **Hjulsta gård** berättar Ingrid Frögren-Johansson att hennes mormor och morfar som där drev jordbruket hade både kor och hästar varför åns vatten då användes till mycket. Det fanns en liten **tvättstuga vid åkanten** byggd på 1800-talet och en brygga som användes av mormor Hilma vid **bykning** fram till 1940-talet.

På den tiden använde man **klappträ vid byket/tvättning** i ån.

På sommaren tog man ett dopp om kvällen för att svalka sig efter dagens slit på gården och ute på ängarna.

Ingrid har själv badat i Spångaån vid Hjulsta gård på 1930-40-talet.

På fotografiet ser vi två välmående kor från Hjulsta gård som vilar på ängen nere vid ån framför den lilla **tvättstugan** vid Hjulsta . I bakgrunden ser vi Hjulsta nedergård. (Det fanns tre boningshus på Hjulsta gård.)



*Bykning / stortvätt vid ån omkring år 1915 nedanför gården Stora Tensta.
Damen i mitten är Lilly Wallin de övriga damernas namn okänt Ett underbart
vardagsfoto med klapprän, trätunnor och rejäl pump för åvattnet*



Stortvätt på Tensta, tidigt 1900-tal

Gården Breda måste rivas för ny bro vid Lunda.

År 1850 övertar bonden Carl Johan Blomberg gården **Breda** samt även Stora Tensta efter hans far som köpt gårdarna på 1830-talet.

Carl Johan var en flitig **dagbokskrivare** från år **1878** till år **1884**. där det finns mycket intressant att läsa. År 1881 den 11 feb. var det ett förfärligt yr och stormväder så det var svårt att gå ut. Alla fick vara inne och rensa bönor.

Nästföljande dag måste alla man ur huset för att skotta snö så **mjölklassen** kunde hjälpligt ta sig fram till **Bantåget** som varit insnöat i flera dagar.

När järnvägen anlades på 1870-talet i dalgången mellan Breda och Stora Tensta skiljdes gårdarna åt.

Spångaån som rann i dalen korsades nu av järnvägen vilket gjorde att vid **byket** / stortvätten i ån så fick man härefter från **Breda** fara ner till **järnvägstrumman** och där i ån byka, skriver Carl Johan i dagboken.

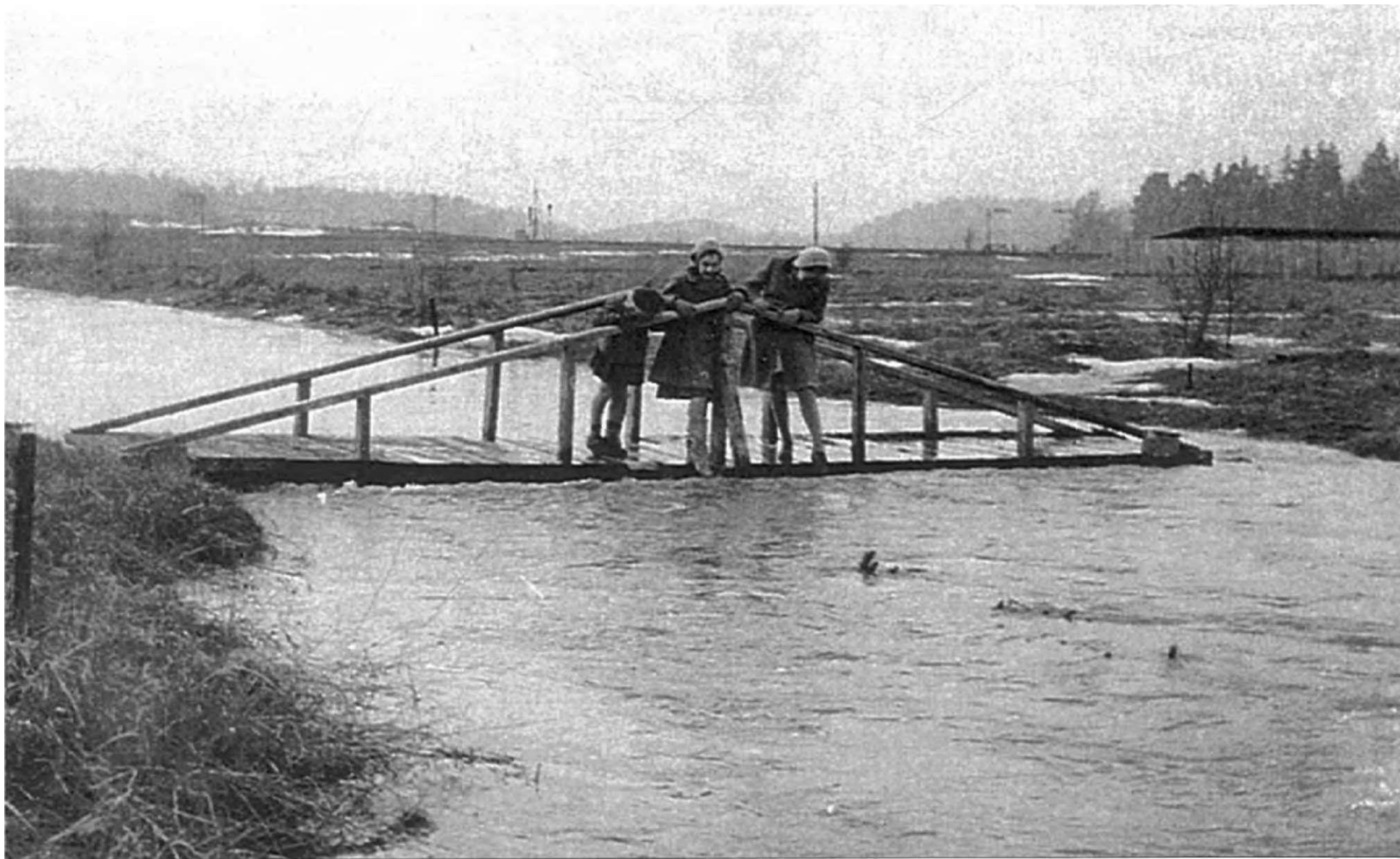
I september 1881 regnade det så kraftigt att Spångaån svämmade över och hela dalen samt kringliggande ängar blev till sjöar.

Gården Breda fotograferade **Sixten Källberg** ,Sundby i oktober år **1972**.

Bygget av den nya bron på Bergslagsvägen vid Lunda har just börjat och gården Breda måste rivas. Framför gården går järnvägen och ån.

Foto ur S.F.Hg arkiv





*Översvämmande Spånga-å en vårvinter under 1950-talet vid Vadet, beläget mellan gång- och cykelbron och Bergslagsvägen. Foto: Nils Forsberg
Ur S.F.Hg arkiv*

Gården Vadets tvättstuga nere vid den slingrande Spångaån som här var lite bredare och svår att ta sig över till andra sidan ån.

Därför gjordes en gångbro över ån vilket Du kan se på vänstra sidan där tre flickor står och tittat ner i det strömmande vattnet.

Brofästerna brukade lossna när åns vatten svämmade över så bron flöt iväg en bit och fick dras tillbaka och fästas på nytt.

Foton från S.F.Hg arkiv.

Färgfotot nedan taget år 2007 från ungefär samma ställe.



*År 1998 anlade kommunen **Hjulsta vattenpark** genom uppdämning av Spångaån på ängen nedanför Tensta / Hjulsta bostadsområde mot järnvägen. Området är lite anonymt men tanken bakom ett vattenområde är trevligt för det drar till sig fåglar.*

Den bro Du ser på fotografiets mitt är gång och cykelbron mellan Hjulsta och Lunda industriområde.



Hjulsta vattenpark söderut och i bakgrunden ett pendeltåg som passerar Lunda industriområde, kan Du se på det övre fotografiet.

Vattnet i ån söderut mot Solhem har minskat p.g.a uppdämningen och då vattnet inte strömmar så fort börjar ån att där växa igen vilket Du kan se på det nedre fotografiet.



Tensta som var boplats för 1000 år sedan blir ny stadsdel på 1970-talet

Att de människor som bosatte sig i Tensta — Hjulsta området för över 1000 år sedan kom dit via Bällsta/Spångaåns farled finns det många bevis på av alla de fynd som gjorts vid utgrävningar.

Från flera av Spångagårdarnas gravplatser härleds fynd från 1000-talet d.v.s. Vikingatid.

*När arkeologer gjorde **utgrävningar** på 1970-talet inför bygget av den nya stadsdelen Tensta fann man en **Kvinnograv från 900 talet-***

Graven var ovanligt stor och kvinnan skulle vid hennes död varit ca 60 år en mycket hög ålder på den tiden då medellivslängden var c:a 50 år

I kvinnograven hade även gravsatts fyra hästar och tre hundar samt där hittades mycket annat som pärlor och smycken , bl. a ett par sköldformade beslag där ett var i silver och ett i brons .

Vilka troligtvis kvinnan haft fäst på hennes klädesdräkt.

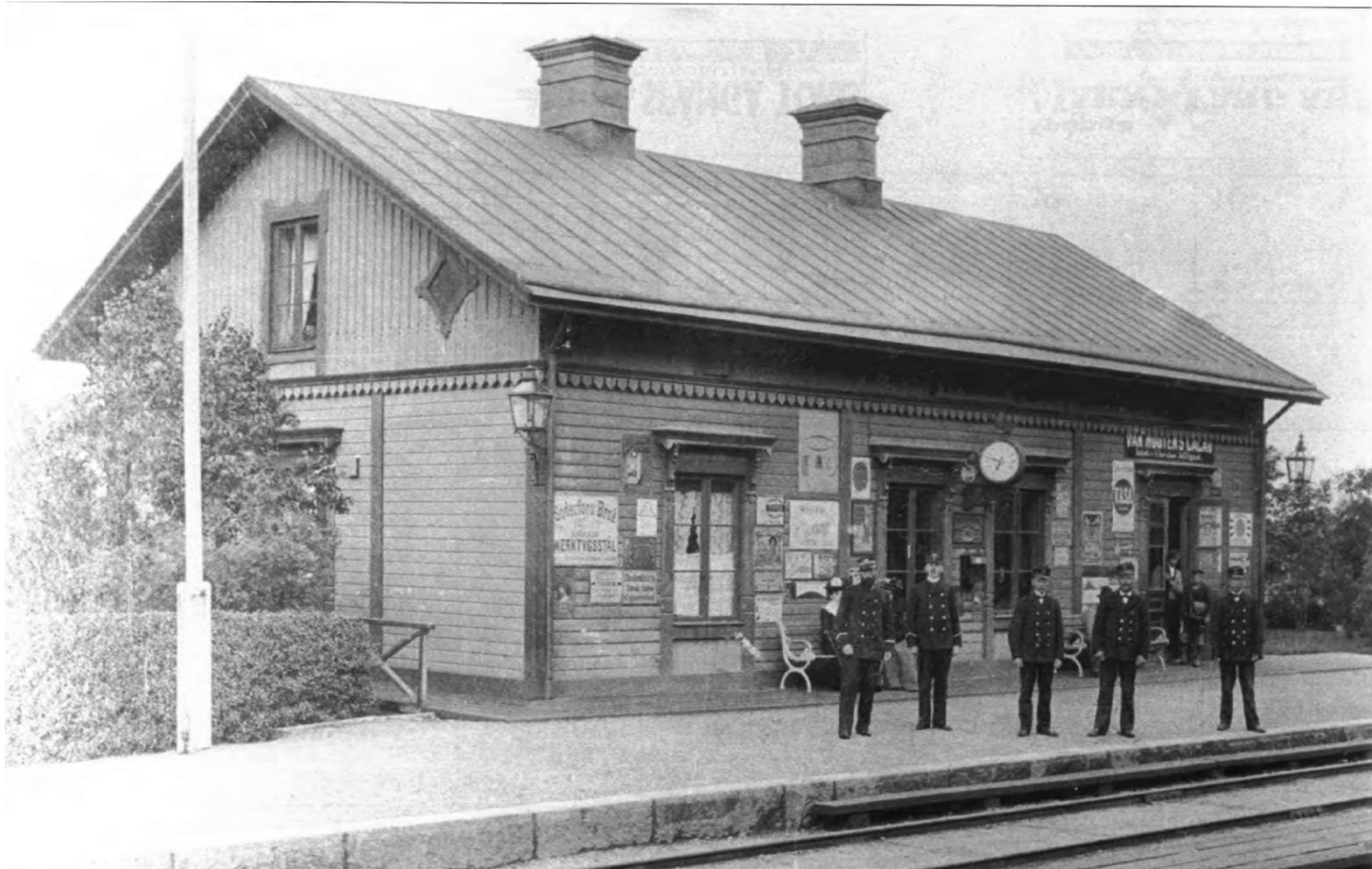
*Arkeologerna härleder smyckena till att de är av **slavisk härkomst***

*Fyndet av silversmycket tyckte Spånga Fornminnes o. Hembygdsgilles medlemmar var så intressant att de lät Guldsmed Kurt Carlsson kopiera detta smycke som de kallar **Spånga smycket** och säljs av Hembygdsgillet.*



Solhem / Värsta

*Barndomsminnen från ån
på 1900 - 1940 talet*



*År 1905 Spånga gamla stationshus med stinsen och övrig personal.
Barnen i området brukade på hösten "palla" päron i stationens trädgård.
Spångaån går på ängen bakom stationshuset. Foto ur S.F.Hg. arkiv.*

En man **född på 1890-talet** skriver följande år 1938.

Jag minns den ljuva tiden i **mitt barndoms Solhem** där villor byggts med finesse samt bekvämligheter och socknens gårdar Värsta, Nälsta, Vinsta, Flysta, Bromsten och Sundby är i full traditions enligt brukning.

Jag och mina kamrater hade våra hem vid Spånga station som ofta besöktes för att titta på ångtågen men även om hösten då vi **pallade päron** i stationens trädgård, bakom det lilla stationshuset som revs år 1907.

Ett nytt pampigt stationshus byggdes och invigdes år 1908.

(Minnesgoda läsare minns att päronträden fanns kvar på 1960-talet)

Närmaste bebyggelse vid mitt hem var **Lindholms** lilla gråa **viktualieaffar** nere vid stockbron över Spångaån.

Denna affär var inrymd i den **gamla vattenmöllan** och det gamla kvarnhjul som **drivits av Spångaåns vatten** fanns kvar i källarregionen.

Vägen utanför var den enda väg över ån som gick ner till Spångastation. Men det fanns vid ån på många ställen enkla "**plankspångar**" där någon stig gick fram på bägge sidor av ån.

Varje vår och höst svämmade ån över vid stationsängen, en halv till en meters djup men vi stockbron två till tre meter. Till min och kamraternas glädje.

Då tillverkade vi av gamla trasiga trätunnor och plank i vårt tycke stora flottar som spikats och fogades ihop med rep. Blåste det riggade vi upp segel med hjälp av hemifrån lånade brödspett och uppklippta säckar.

Vilka sjöhjältar vi var och vad roligt vi hade med dessa enkla farkoster. Drunknings faran var inte stor för de skeppsbrutna kunde vada i land.

Om vinterkylan kom tidigt medan vattnet från översvämningarna fanns kvar på stationsängen fick vi den bästa skridskobana för det kunde bli **svall is**. Den var rolig att åka på fast skridskorna ofta lossade från pjäxan.

Blåste det hade jag och mina kamrater isjaktstävling ibland åt Lunda hållet eller så blåste det mot Bromsten.

Värsta gård vid Svandammen i Solhem hade en **Vattenmølla** som drevs av vatten från Spångaån samt en **Gårdssåg** som revs år 1906.

Lite längre bort vid Kvarnbacken låg **Värsta väderkvarn** riven år 1912.

(kvarnhjulet finns fortfarande kvar på Stinsbacken 6 i dag år 2007)

På fotografiet av kvarnen syns på vänstra sidan Fornkullen i Bromsten.



Värsta gårdssåg, riven 1906.

Ytterligare en leksaksak " som var förbjuden för oss var **Värstagårds sågen**.
Sågen låg vid Svandammens dike.

Precis som i den **gamla vatten kvarnen** där Lindholms affär var inrymd
drevs även sågen av **vattenkraft** med hjälp av ett **vattenhjul**.

Vattenhjulet var inmonterat i vattenrännan som **rann ut i Spångaån**,
Vattenrännan gick rakt över byggmästare Karlssons tomt invid Svandammen ,

Vid denna **gårdssåg** höllo vi gärna till letande och snokande efter något
användbart som **bark till barkbåtar** eller någon plankbit som vi sedan lekte
med i Svandammen.

När jag inventerar mitt minnes förråds kammare är det med saknadjag
konstaterar att det som skänkte ens barndomfärg och glädje i början på
1900-talet redan hunnit försvinna på 1930-talet,

Tacksam är jag över allt det soliga och glada som allas vårt Solhem
i Spånga socken kunde skänka en **liten barfotalasse** i forna dagar.

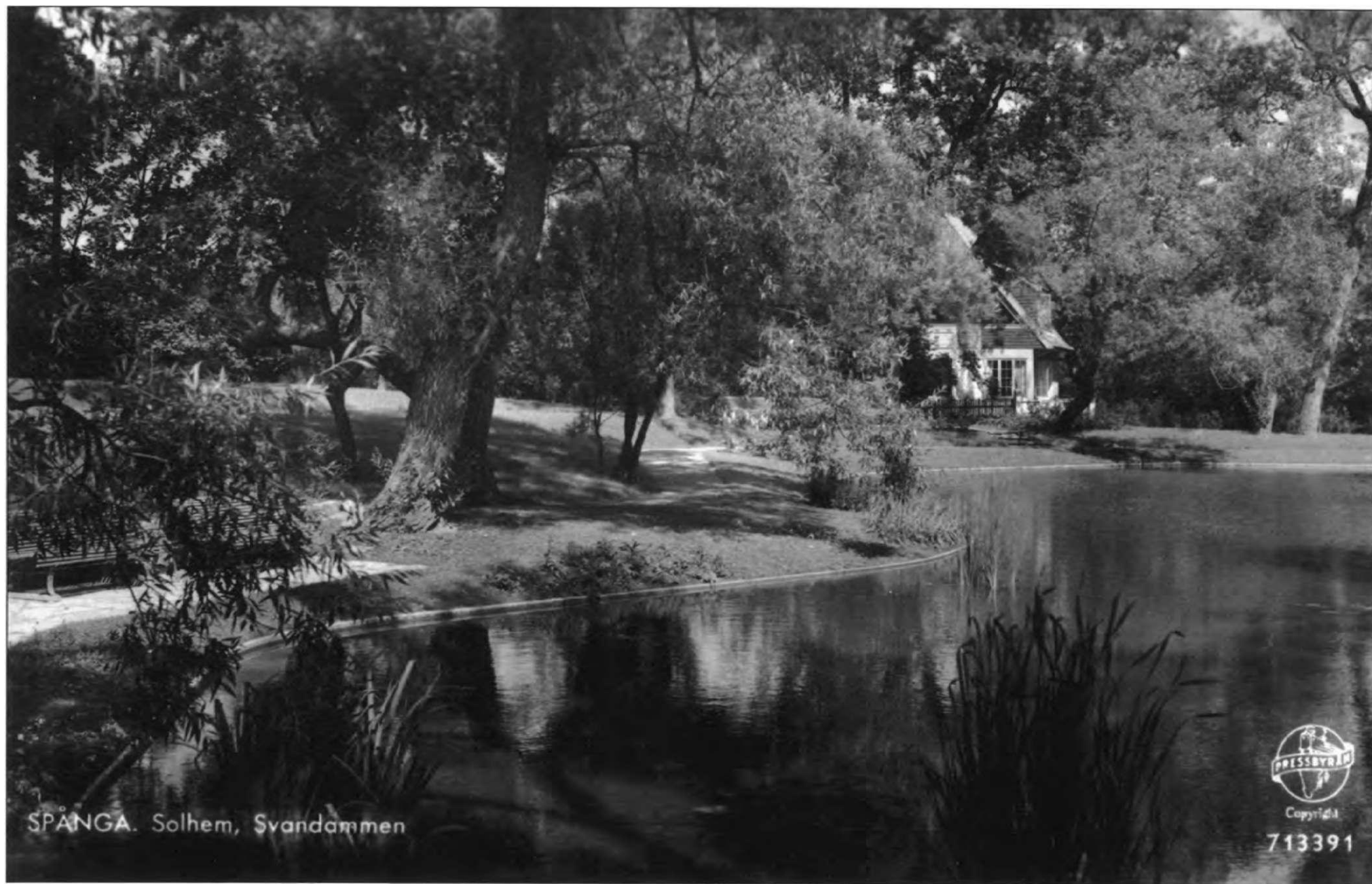
Brevet är skrivet av C.A.N. år 1938.

(Redaktionens gissning är att hans namn var Carl Axel Nilsson en
Kommunaltjänsteman i Solhem. Brevet har många skrivna sidor men
är här förkortat till minnen som berör Spångaån)

Ur S.F.Hg arkiv



Barkbåt år 2007



SPÅNGA. Solhem, Svandammen



Copyright

713391

Svandammen vid Solhem med Arnetz' villa. Den byggdes 1908 på den plats där Wårsta såg var belägen. Tidigare rann här en bäck ner till Spångåån.

Från S.F.Hg arkiv

Knäckepilarna vid Svandammen samt i Spånga Centrum.

Detta ståtliga träd som vi kan se vid å och strandkanter har en litet märkligt sätt att föryngra sig med nya träd.

En man som kan allt om **Pilträdet** är Lothar Schroeder i Solhem som **år 2000** berättar om Pilträden vid Svandammen och Spånga centrum i en artikel som finns i skriften Spånga Bygden nr. 73

När trädet nått **50 års** ålder låter det vid stormar bryta av grenar som far med vattnet och fastnar vid en å eller strand och på så sätt bildas det en ny knäckepil.

Trädets rötter håller ihop jorden så därför är de bra med Pilträdet efter åar för då åker inte jorden ner i ån och täpper till vattenflödet.

I minst **130 år har träden vid Svandammen funnits**. De tillhör släktet Salix som det finns fem olika sorter av. Trädet växer gärna på våt sankmark.

På 1800-talet har någon klok människa planterat dessa träd då dammen hade en annan vattenlinje.

När hösten kom med ständiga översvämningar kunde nedfallna trädgrenar i Svandammen rinna ner till Spångaån och vidare för att bilda nya pilträdet utefter strandkanterna.

Det **kraftfulla Pilträdet** vid huset där restaurang Spången ligger finner Du vid husets nordvästra hörn.

Hur kan det växa där ?? Det är inte så konstigt för under sig har den Spångaån som numera går i en kulvert under centrum .

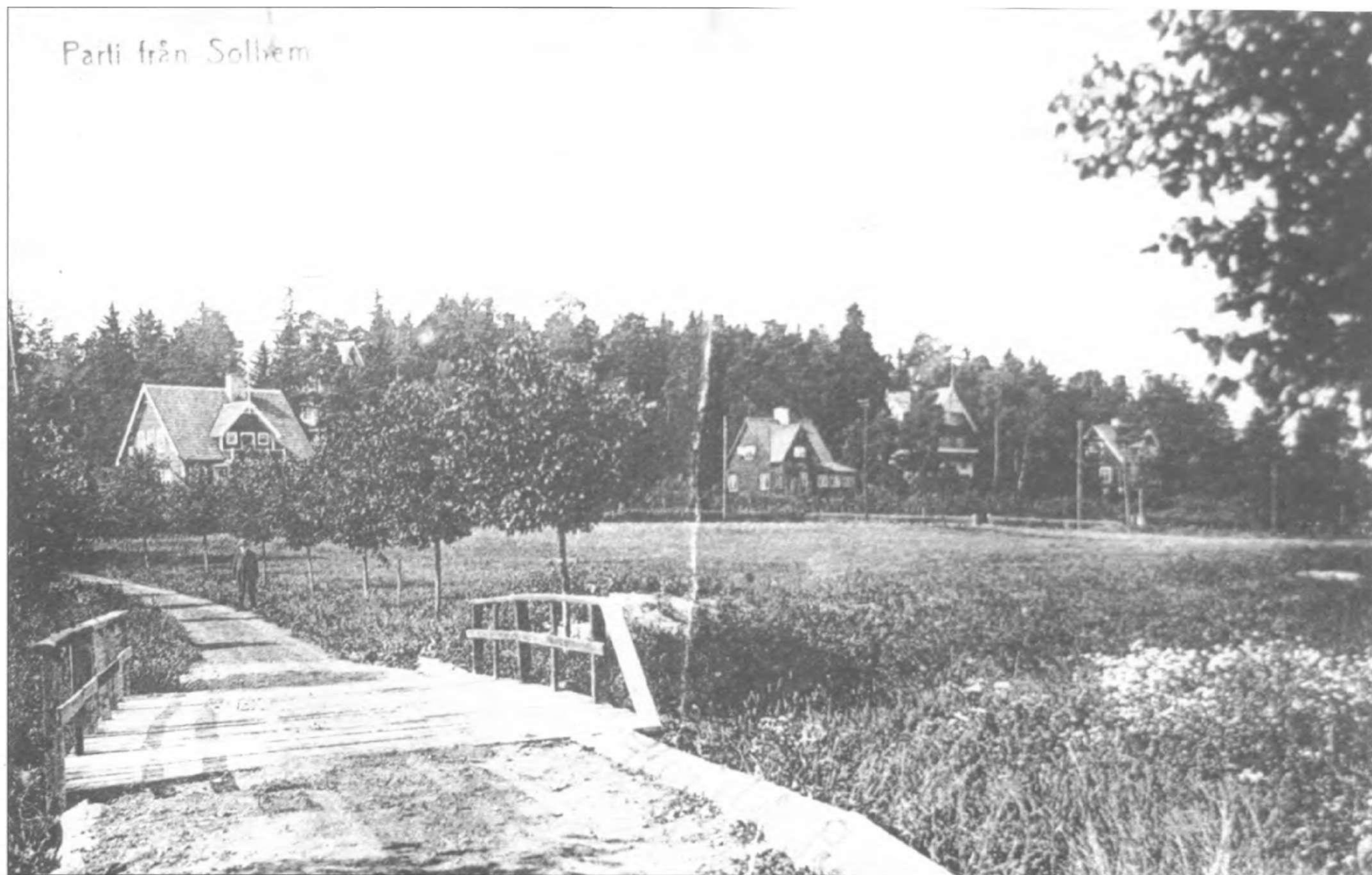
I skymundan har Lothar låtit göra ett ålderbestämningsprov och funnit att det trädet har en **ålder av 112 år**. Pilträdet har alltså vuxit upp omkring **år 1888**.

Detta skrev Lothar Schroeder år 2000.

Tyvärr sågade några personer ner det **112 åriga Pilträdet** året efter det att trädet tidsbestämts.

I dag år 2007 finner vi bara en stor stubbe på platsen men det kommer nya skott på sidorna.

Ur S.F.Hg arkiv.



*Bro över Spångaån vid Sagavägen nuvarande Gryningsvägen
Ur S.F.Hg arkiv*

Solhem på 1930-talet

Stig Larsson som **vuxit upp** vid **Värstagårdsvägen 17** i Solhem men sedan många år bor i Viksjö nära Bällsta / Spångaåns "**källflöde**" i Järfälla.

Ån rinner där söderut förbi Griftegården vid Görväln och parallellt med Mälarvågen. Järfälla kommun har satt upp en skylt vid ån där ån går under Datavägen och det berättas att fisken Spigg finns i ån.

Stigs minnen från Solhem på 1930-talet

Min mor Gurli växte upp i Tensta Hage där mina morföräldrar i början på 1900-talet byggt ett hus.

Avståndet till Spångaån var ju inte långt så på somrarna **badade** min mor och hennes syskon samt deras kamrater i ån där järnvägen gick mot Hässelby.

Där var en ganska strid ström med en **30 meter lång fin sandbotten** mellan ett antal stenar.

Även jag och mina kamrater badade där på 1930-40 talet.

När mina föräldrar flyttat in på Rosenvägen 15 i Solhem som vid inkorporeringen år 1949 blev Värstagårdsvägen 17 **byggde** min **far en bro** över ån för att vi skulle få lättare att besöka mina morföräldrar i Tensta Hage.

Det gick flera broar över ån och närmast var vid Gryningsvägen men broar fanns även vid Värsta Allé, Stjärnfallsvägen etc.

Dessvärre svämmade ju ån över varje år så inga förankringar hjälpte utan vår bro flöt iväg och fastnade på den bättre förankrade bron vid Gryningsvägen. Med hjälp av goda grannar drogs bron tillbaka till ursprungsplatsen vid ett flertal tillfällen.

Långfärder på skridsko åkte jag och mina kamrater på 1940-talet. Vi startade på den frusna ån vid Värstagårdsvägen åkte genom Solhem förbi Bromsten Bällsta, Solvalla och ut i Bällstaviken och Ulvsundasjön. Det var många vägtunnlar vi skulle igenom men man kunde ta sig fram på skridskor hela sträckan utom vid Solvalla där det blev krångel på grund av galler i vägtunnlarna så vi måste upp och gå i grus ett stycke.

På 1940-talets stora snösmältnings perioder svämmade ån över ganska kraftigt och jag minns en söndagsmorgon i mars månad när vi tittade ut och den stora ladan som låg vid Lunda stod mitt i en sjö. Det var som om Mississippifloden flyttats till Spånga. Hela dalgången från Barkarby samt mellan Hjulsta / Tensta, Breda / Vadet och fram mot Spånga station var översvämmad.

*I Lundaskogen hade jag och några kamrater upptäckt att där låg timmer som vi kunde göra en **flotte** av.*

Så efter en förmiddags arbete stakade vi oss ut med hjälp av ett par långa störrar som hjälpte oss att navigera flotten fram på det stora vattendraget.

*Vi höll till i " **gripen** " mellan Hässelbybanan och Västeråsbanan så att våra föräldrar inte skulle se oss .*

*Vi lekte inte Huckleberry Finn och Tom Sawyer, vi **var** dom.*

Vi hade roligt men husägare i Solhem som fått vattenfyllda källare var inte så glada.

Solhems Borgarbrandkår anlitas då av många husägare för att pumpa bort vattnet i källaren .

***År 1935** är fotografiet nedan taget vid Lundagärdet mitt emot Solhöjden. Det var **en varm vårdag då den översvämmade Spångaån börjar återgå till normal nivå.** Varför min mor och släktingar sitter på denna tuva mitt bland vattenpölar vet jag ej säger Stig. Det är ån som syns som ett streck på fotots mitt och där bakom syns järnvägen .Huset på högra sidan finns på Kårebacken i Solhöjden .*

På ängen där ungdomarna fotograferats finns i dag år 2007 uppställningen av Kommunens tillvaratagna bilar vid Lunda.



Stig Larsson visar fler fotografier. Här nedan ser vi den **väldiga** ytan av is när Spångaån frös till på 1940-talet innan vattnet sjunk ig t undan vid översvämningen på Lundagärdet.

Stigs morbror **Rulle** (Rudolf Ask) spelade ishockey med sonen Leif men det gick inte så bra då han hamnade pladask på mage kan vi se på fotot medan sonen åkte vidare .

På fotots högra sida syns Tensta Hage och till vänster Hästhagen där Hjulstaskolan ligger i dag år 2007.

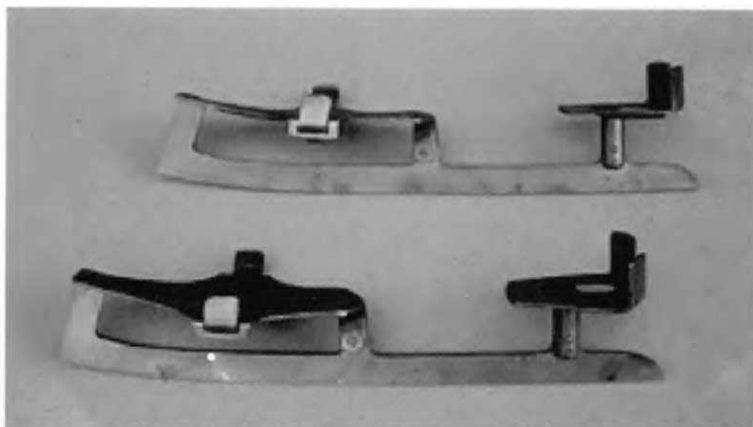


På fotografierna här nedan kan vi se skridskoma som Stig använde i sin ungdom på Spångaåns is , De första skridskorna spändes under pjäxan med en läderrem som alltid lossnade.

Bättre blev det när man fick Bandyrör men då frös man istället nästan alltid om tårna.

På det nedre kortet taget omkring år 1940 åker vi skridskor på den översvämmande frusna Spångaån.

Ekkullen i fotografiets mitt låg alldeles vid järnvägens spår mot Hässelby. I dag år 2007 finner vi att endast en Ek finns kvar vid Finspångsgatan i Lunda.



Barkbåtar har barn som vuxit upp i närheten av sjöar och vattendrag säkert tillverkat och lekt med sedan urminnes tider.

Där det växte vass tog man vassblad och den smala spetsen stack man ner i den bredare delen av bladet och då blev det en segelbåt



Solhem / Spånga centrum

*Spångaån före och efter
att ån grävts ner i en kulvert*

Spångaån den 24 mars år 1948,

*Spångaån har fotograferats från Värsta allé mot Lunda.
Här ser vi Gryningsvägens bro över ån .Husen till vänster ligger
på Kronofogdevägen . I bakgrunden syns ladan på Lundagärde.*

De vedtravar som ligger på ängen mot järnvägen är Kristidsbränsle.

*Det nedre färgfotot är taget år 2007. Ån rinner nu i en kulvert
under gång och cykelvägen vid Kronofogdevägen.*

Ur SR Hg arkiv.



Spångaån i vinterskrud år 1959.

En vacker vinterdag år 1950 har det svartvita fotografiet tagits vid Spångaån där ån sakta flyter mot bron vid Värsta allé Foto: Björn Rehnfeldt

På färgfotografiet ser vi hur det ser ut år 2007.

An har övertäckts och fotot är taget från ungefär samma plats som det svartvita.

Konsum-huset skymmer det hus som syns på övre bilden och till höger finns idag uppgången till Församlingshuset. Foto: Ove Pettersson, Bromsten

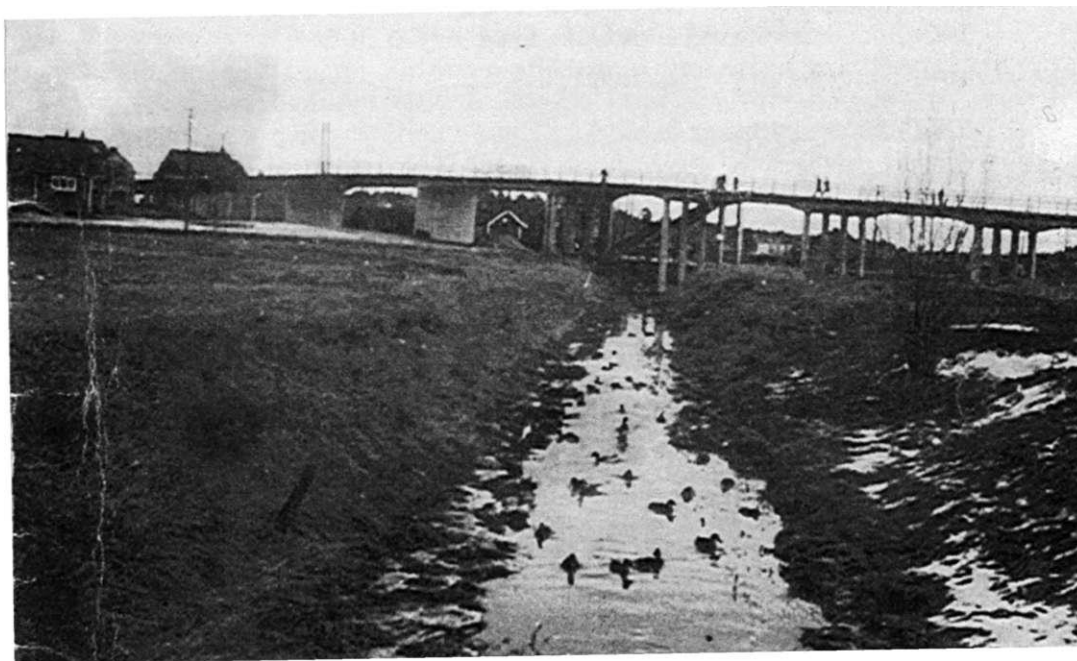




***Kristidsbränsle** på 1940-talet vid ån genom Spånga centrum.
Bilden tagen från Värsta allé mot Spångabron . Foto: Sixten Källberg
Ur S.F.Hg arkiv*

*Järnvägsbron över Spångaån på 1930- talet. Där ser vi ett rikt fågelliv i ån tidigt på våren då snön håller på att smälta .
Det svartvita fotografiet är från S.FMg*

Det nedre färgfotot som är taget från samma plats år 2007 visar parkeringsplatser där ån tidigare gick.





*Spångaån kulverteras genom Spånga centrum. Bilden tagen från Spångabron
mot Värsta allé av Sixten Källberg, Sundby, Ur S.F.Hg arkiv*

*År 1949 - 50 blev Spångaområdet **inkorporerat** med Stockholms stad.*

*Det som **municipalnämnden** i Bromsten samt i Solhem styrte över, överfördes nu till stadens politiker och de hade inte samma intresse för Bällsta / Spångaån så man kan väl säga att det på **1950-60-talet blev åns förfall.***

Det byggdes industrier och annat som började med utsläpp av orenat vatten i ån från Järfälla ner till Bällstaviken vilket gick bra en tid men snart märktes miljöföroreningarna.

I stället för att rena ån började man bygga in ån i kulvert vid Spånga centrum och i Bromsten vid Sundbyvägen/ Bromstensvägen samt vid många andra ställen. Ett stort misstag av ansvariga politiker.

*Nu börjar Bällsta /Spångaån få dåligt rykte då boende kallar ån för **Marabou river** då vattnet har chokladbrun färg, samt många andra hemska ord. Av **politikernas överksamhet** i många år ser vi nu resultatet på 2000-talet av en skräpig å som på vissa ställen också är illaluktande .*

På fotografier kan Du se hur lantligt det var i Solhem för 50 år sedan då ån skulle ledas in i kulvert för det planerades parkeringsplatser över ån. I dag kallas området Spånga centrum.

Fotografierna är tagna från trappan som går upp på bron över järnvägen.





Den gamla stenbron över Spånga-ån med villa Hoppet och Värsta kvarn i bak grunden

Från S.F.Hg arkiv

För 100 år sedan togs det svartvita fotografiet på vänster sida.

*För 100 år sedan ,1907, såg det ut så här i Solhem där Spångaån går under stenbron vid villa Hoppet där Biodlare Lundgren bodde.
I området fanns både Vedsågeri > Kvarn och Biodling.*

I dag år 2007 är här bara asfalt och trafikljus.

Spångaån gör efter bron en sväng åt vänster och rinner under järnvägens spår vidare mot Fornkullen i Bromsten.

Färgfotografiet är taget år 2007 ungefär från samma plats som det svartvita fotot på vänstersida.





Spångaåns inverkan på järnvägen.

Spångaån korsar järnvägen på många ställen varför det var viktigt att kontrollera spåren så att inget oförutsett skulle inträffa.

Banvaktare Erik Eriksson bodde i en av de två Banvaktarstugor som tillhörde Spånga station och fanns vid ån där ån gör en sväng under järnvägen mot Bromsten.

Banvaktamas uppgift var att **på Dressin färdas varje dag** från Spånga station förbi Bromsten - Solvalla och fram till Sundbybergs norra, eller från Spånga station mot Barkarby.

De tunga Soptågen mot Hässelby gjorde att syllar måste bytas och mycket annat. Även bränder kunde uppstå vid banvallen och där det var nära till ån användes åns vatten till släckning.

Då Spångaån svämmade över på vår och höst var det extra viktigt att åns vatten inte underminerade stenbroar och räls. Speciellt upp mot Barkarby — Hjulsta var det viktigt att bevaka järnvägen för där var ån bredare med större vattenflöde och tryck mot rälsen.

Vid Banvaktarstugorna fanns även Järnvägens **Vattentorn** c:a 50 meter från ån . I tornet pumpades det upp vatten från ån innan det blev allmän vattenledning i Solhem.

Vattnet i vattentornet användes till Ånglokens påfyllning från en högt uppsatt kran som fanns nära stationshuset.

Fotografierna på vänstra sidan visar Järnvägens **Vattentorn** samt **Banvaktare Erik Eriksson sittande på Dressinen år 1939.**

Under rälsen går ån som kommer fram i diket mot Bromstens fornkulle.

Det större fotot visar Spångabron och längst ut till höger Banvaktarstugorna. Under bron syns ån samt Stationsvägens stenbro över ån.

Dottern Barbro berättar att hennes bröder Hans och Olle fick hjälp av fadern att sätta ut ryssjor på våren ibland ända upp på åkern mot Bromsten för att fånga vårgäddor.

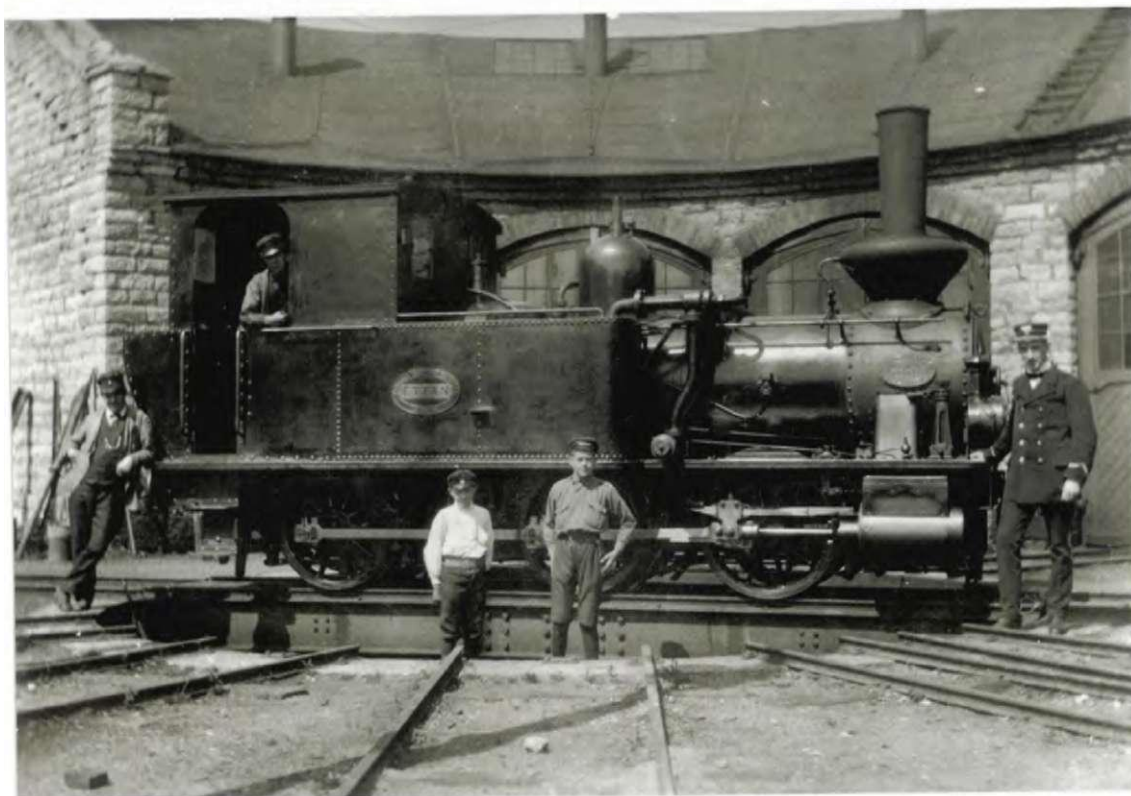
Barbro minns även att det var mycket blodiglar vid å kanten en bit från deras stuga så där måste de alltid gå med stövlar.

Foto från Barbro Anderssons familjealbum

År 1908 invigdes det nybyggda stationshuset vid Spånga station.

Det lilla gamla stationshuset som invigdes på 1880-talet hade blivit för litet då gods och tågtrafiken Ökat i snabb takt Muset revs 1907,

Även det stora stationshuset blev rivet år 1976 för en ny pendeltågstation. Framför station ett bantåg på 1920-talet .Det nedre kortet visar ett ånglok från år 1905.



Bromsten.

*Runhäll,
Karta,
Bardomsminnen.*

Solvalla.

*Duvboträsket,
Bällstaviken.*

1000 årig Runhäll vid Spångaån.

Vid Bromstensvägen — Sundbyvägen kan Du se en **häll med runskrift**
Här var ett sund vid ån och därav namnet Sundby där man bosatte sig
Ovanför hällen finns ett **gravfält från Järnåldern**.
Det finns här ytterligare en runhäll där man inte slutfört skriften
men namnet **Ärmundf** finns inristat.

På den stora hällen står:

Andvätt och Gärðar läto rista dessa runor
efter Sven, sin fader, och Kättilvid efter sin make.

Troligtvis har **Runristare Fot**, ristat dessa hällar. Allt detta står skrivet
på den skylt som Riksantikvarie ämbetet satt upp vid hällen .



Runhällen i Sundby.

Här ser vi Runhällen på 1920-talet.

Då hade runskriften ifyllts med vit färg och ett järnstaket satts upp som skydd för hällen, för att barnen här på vintern inte skulle åka kana eller att folk inte skulle gå på hällen .

Ett Järnåldersgravfält finns även i backen ovanför runhällen.

Foto ur S.F.Hg arkiv.



Karta över Bromsten från år 1706.

På nästa sida kan Du se en karta från år 1706 och hur bred ån var på den tiden.

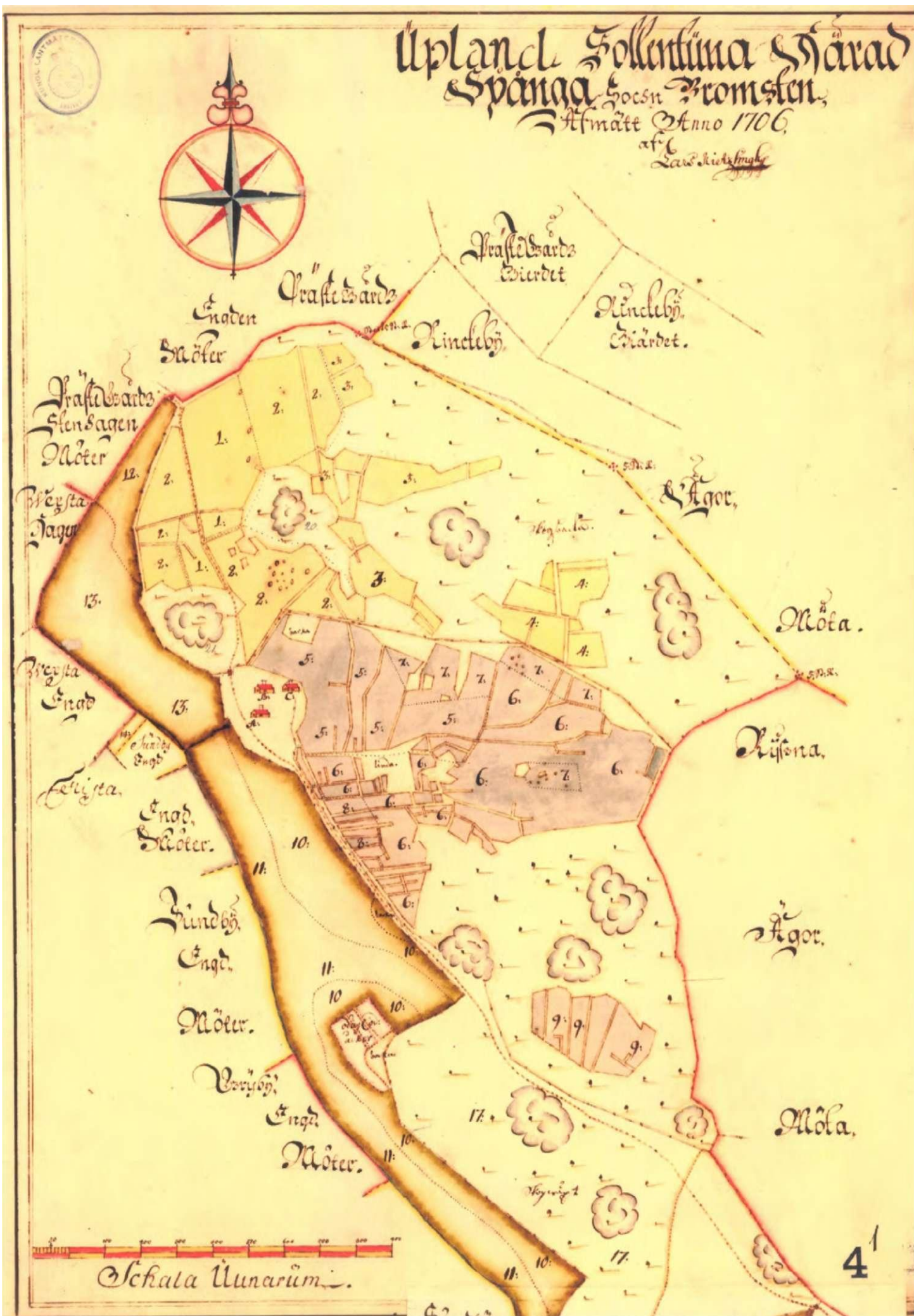
Längst ner på kartan finner du siffrorna 10 och 11 där är ån smalare vid Runhällen i Sundby.

Ån är märkt med siffrorna 10,11,12,13 .

Vid siffra 13 längst upp till vänster där lämnar ån Bromsten och svänger in mot Solhem.

Vid siffra 12 går ån upp mot Spånga kyrka .

De tre röda stugorna som finns utmärkta är Bromstens gård och ovanför är Fornkullen (borgen) märkt 21.



Gumman tvättpulver

-de' ä'
ändå de'
bästa.



Tvätten vid ån i Bromsten är 1900.

År 1899 börjar ägarna av Bromstens gård sälja mark för husbygge, Det är många som nu köper en tomt för att där bygga ett hus och bosätta sig med familjen samt få njuta av Bromstens lantliga luft står det i reklamen .

År 1900 den 9 juni köper Carl Gustaf Andersson en **tomt vid Spångaån** där ån gör en sväng under järnvägen. (vid idrottsplatsen)
*Han kallas för **Tvätt Anders** och har tidigare drivit ett tvätteri i Sundbyberg. På tomten byggs ett boningshus en **tvättstuga** med mangelbod och en torklada samt ett stall för hästen som han använde vid hämtning och lämning av tvätt.*

*På 1900-talets början var det **rikligt med vatten i ån** så det var en bra **plats för ett tvätteri**. Även en handpump fanns på gården där brunnen var 18 meter djup.*

År 1915 eldhärjades huset och Borgarbrandkåren hade nära till vattnet i Spångaån. Ett nytt bostadshus byggdes . Tvätteriet upphörde på 1940-talet.



Ur tidningsreportage år 1910.

Hur man upprätthåller förbindelsen med " land "

Från befolkningen uti Bromsten ingå dessa novemberdagar klagomålen bittrare än vanligt. Det var öfvermåttan gräsliga detaljer som inrapporterats till tidningen om Bällstaåns översvämning.

Vid en inspektionsresa som undertecknad och fotograf företog visade det sig att klagomålen ingalunda voro öfverdrivna.

Redan när tåget lämnade stationen "Sundbyberg norra " kan man från kupén iakttaga förödelsen. Stora sträckor på vänstra sidan om järnvägen, där annars präktiga fält och ängar möta ögat, äro nu förvandlade till insjöar, afbrutna af träsk och näs fortsätter dessa fram till Bromsten.

Detta borde verkligen uppmärksammas af turishänsyn och en man kunde ordna turistfärder hit ut då ängarna mellan Bällsta gård och Bromsten äro en sjö.

*Fotografen och undertecknad fick **i en båt** taga oss fram till **villa Fridhemsdal** där det från huset anlagts en spång som båten fästes vid.*

En flicka håller kvar båten med en åra visar tidningens fotografi.

Utdrag ur tidningsartikel som sign. Alf skrev år 1910.



Villa Fridhemsdal på Mälarvågen år 1910

Vid en av åns alla översvämningar ser vi i ett tidnings reportage år 1910 hur villa Fridhemsdal står mitt i en sjö. Från husets ingång hade lagts ut en spång för att familjen skulle slippa gå i det kalla åvattnet. Tidningens fotografi visar en flicka som står vid husets rundade utbyggnad och med en åra håller fast roddbåten.

Ån hade inte blivit rensad på 30 år, alltså senast år 1880, så nu kräver boende i områdets villor att något måste göras åt översvämningarna.

Det svartvita fotografiet nedan är taget Midsommarafton år 1928, Färgfotografiet på villa Fridhemsdal är taget i september år 2001. Efter inkorporeringen år 1949-50 ändrades vägens namn till Skiftesvägen.



Spångaån översvämmas år 1910 stort tidningsreferat.

I Villa Torpet på Mälarvägen i Bromsten bodde Fabrikör Emil Cedervall och hans familj. (i dag Skiftesvägen) . De fick en dag uppleva att deras hus låg mitt i en sjö då Spångaån kraftigt svämmat över.

*Detta hade en tidningsreporter uppmärksammat och i en lång artikel beskrivs vilken fasa familjen fick uppleva i den annars lantliga idyllen vid sidan av stationen i nybyggarnas Bromsten. De fick **använda flotte för att komma till eller ifrån deras hus.** Även närliggande hus i området hade sjötomter.*



Anders Lindström vid Skiftesvägen som är barnbarn till Emil Cedervall i villa Torpet, har vuxit upp vid åns närhet och kan berätta om händelser vid ån.

Barnen i området runt ån var förbjudna att leka eller fiska vid ån utan sällskap av någon vuxen. Tur var väl det för när Anders och en lekkamrat ville gå ner till ån och fiska mört följde kamratens mamma med.

Anders råkade luta sig för långt ut för att se efter fisk varvid han plumsade ner i ån . Kamratens mamma fick snabbt upp en blöt fiskarpojke. Hem traskade en blöt moloken 5 årig pojke utan fisk.

Ån svämmade kraftig över på 1930-talet men även år 1948 samt på 1950- talet till min fars förtvivlan då husets källare vattenfylldes, Träbron över ån vid Sundbyvägen ersattes på 1950-talet med betongrör för att trafiken hade ökat samt att bron skulle hålla bättre vid översvämningarna .

En tragisk händelse som min mor berättat var att omkring år 1915-20 hade en **arbetshäst** gått ner sig i ån men trots en stor hjälpinsats av många karlar från området kunde hästen till allas förtvivlan inte räddas.

Smeden Isidor Nordin hade på 1930-40-talet en egen liten brygga i ån vid Ekstocksvägen där han sänkte ner **mjärdar** för att fånga fisk.

Mina kamrater och jag spelade på 1940-50-talet ishockey på ån de vintrar som ån var helt istäckt.

En annan händelse inträffade omkring år 1948.

Träbron över ån **vid Solvallastallet** **havererade** då en lastbil med grus passerade träbron.

Bilen blev liggande i ån. En spännande händelse tyckte barnen i området.

Vid gamla Bromstensvägen ,där det i dag (2007) anlagts en fågeldamm vid sidan av ån , fanns under många år en **pumpstation** på 1950 -talet. Vad det var för vatten som pumpades ut därifrån med jämna mellanrum hela dygnet och var vattnet kom ifrån vill vi helst inte veta säger Anders.

Fotografiet på **villa Torpet är taget år 1907** med hela familjen samlad.

Den lilla flickan på fotot är min mor.

Foto och tidningsurklipp från Anders Lindströms familjealbum.

På färgfotot nedan ser vi **Sulkyvägens bro vid Solvallastallet** och den verkar inte haverera i första taget. Foto taget år 2007.



Bromstens villastad hemsökt af en syndaflood.

**Ett par villor fullständigt kringflutna af vatten. —
Man måste uppehålla kommunikationerna
med roddbåtar.**

Ängar och fält bilda en stor sjö.



Ångslupar till Bromsten ???

*I **Bromsten** bodde en man som **varje dag rodde** in till **Bällstabro** där han fäste ekan och promenerade till hans företag i Sundbyberg,*

*Han föreslår omkring **år 1915** vid Municipalnämnds möte att **ån** skulle **djupas** samt **stensättas från Mariehäll till Bromsten** för att barnen skulle få bra vatten att bada i.*

*Då kunde de **Ångslupar** som kom från Klarastrand och stannade vid **Bällstabro** kunna fortsätta **till Bromsten** och många kunde färdas med båt till staden.*

*Mot detta protesterade en man på mötet och sa att detta var utom rim och reson.
Gissa vem det var ?????*

Jo ,det var Stinsen vid Bromstens Järnvägsstation . Ville han inte ha konkurrens?

Det var tråkigt att denna motion inte fick gehör år 1915 för vad trevligt det skulle vara att få åka in till stan sjövägen och speciellt nu på 2000-talet då det blivit populärt att sjöpendla till arbetet.

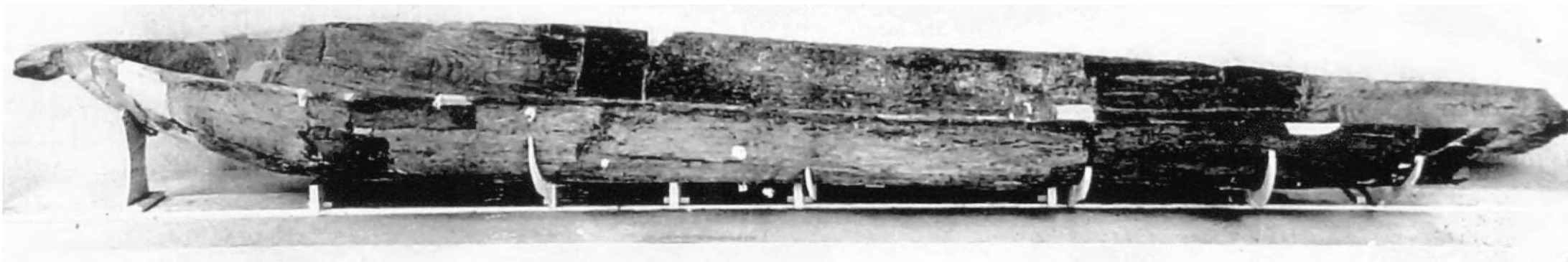
*På fotografiet nedan ser vi en **Ångslup** av den typ som trafikerade Bällstabro. Ångslupen Mälaren 3 är byggd 1903. Här lämnar Ångslupen färjeläget vid Kungsholmstorg för vidare färd i Mälaren .*

Foto: Oscar Norberg år 1934, Stiftelsen Skärgårdsbåten



to

Ek/ Ökstocksbåten fotograferad år 1934 efter det svåra arbetet med att limma ihop båten till dess ursprungliga form .



Draghanken iför och akter på båten användes vid uppdragning eller då båten måste lyftas över grunt vatten .

År 1934 på sommaren hände något spännande vid ån.

Vid muddring av ån hittades en **Ekstocksbåt/Ökstock** intill Bällsta-Spångaån c:a 60 meter sydöst om vägen mellan Bromsten och Sundby.

Ökstocken låg kullstjälpt ungefär 1,5 meter under den nuvarande (år 1934) markytan och nästan vinkelrätt mot ån.

Den del av båten som låg närmast ån var starkt skadad. Här saknades stäven. Troligtvis har stäven brutits loss vid någon av de tidigare uppremsningarna som företagits vid åbädden.

Ekstockar eller Ökstockar — på ett eller annat sätt formade ur en enda trästam — kunna räknas till fynd från äldre tid i svensk jord.

Vid granskningen av fyndplatsen kunde Antikvarie Hans Hansson samt Docent Erik Granlund dokumentera följande.

Under ett 30 cm. tjockt skikt av omrörd torv med porslinsskärvor vidtog ett mäktigt lager av kärrtorv, med pinnar av al och björk längst ner. Detta övergick hastigt i detritusgyttja med pinnar av björk samt frön av *scirpus lacustris* (säv). Därunder fanns ett sandskikt som här och där var avbrutet men fullt tydligt överlagrade Ek/Ökstocken. Sandlagret vilade på svagt sandblandad gyttja, nedåt allt lerigare.

Lagerföljden och ökstockens läge torde visa att båten kantrat och sjunkit på tämligen öppet vatten och att avlagringarna fr. o. m. sandskiktet och uppåt bildats därefter.

Upptagningen var förenad med rätt stora svårigheter. Det genomblöta träet var så löst att kniv inte kunde användas vid framprepareringen. Minsta beröring lämnade spår efter sig.

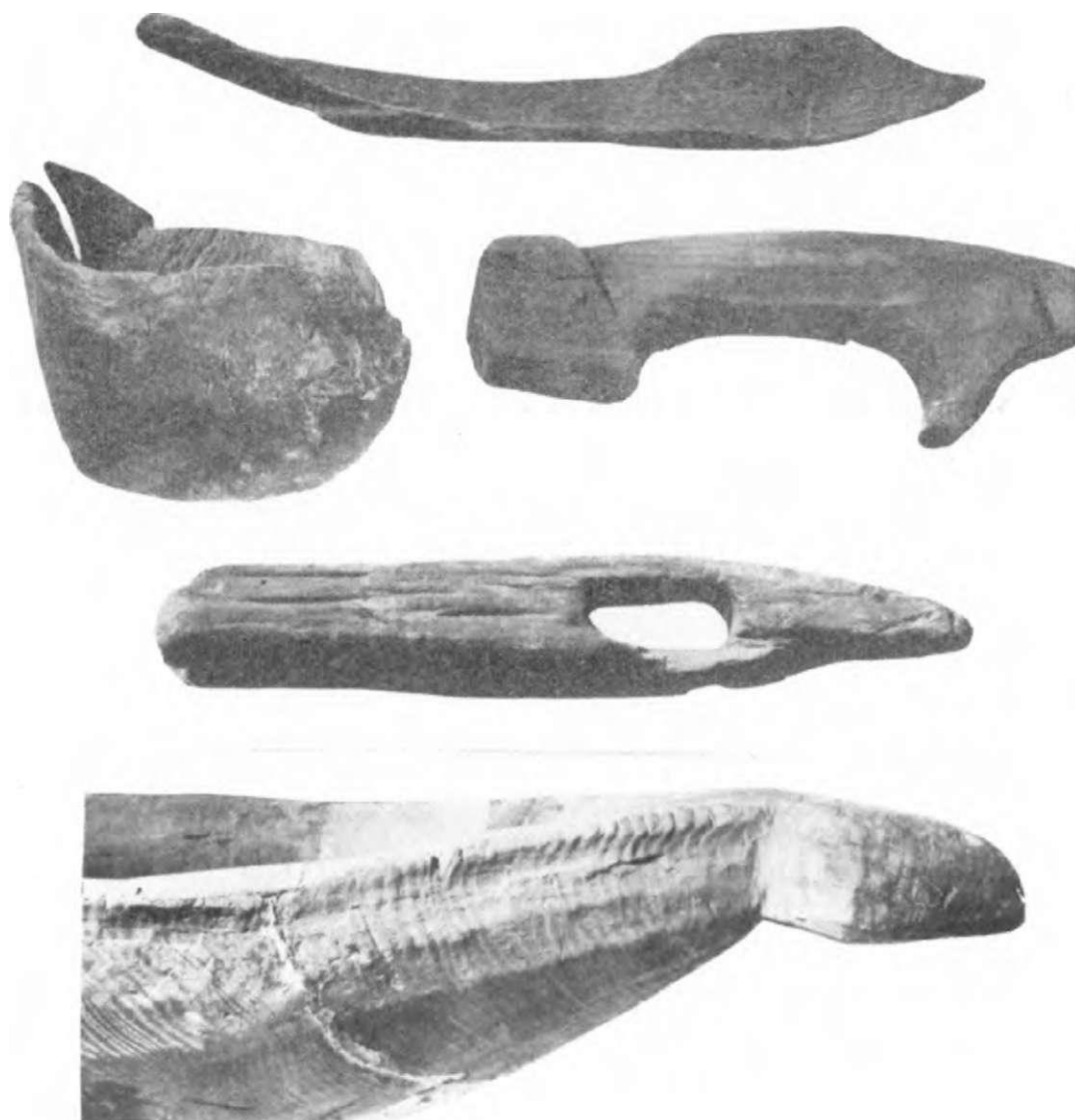
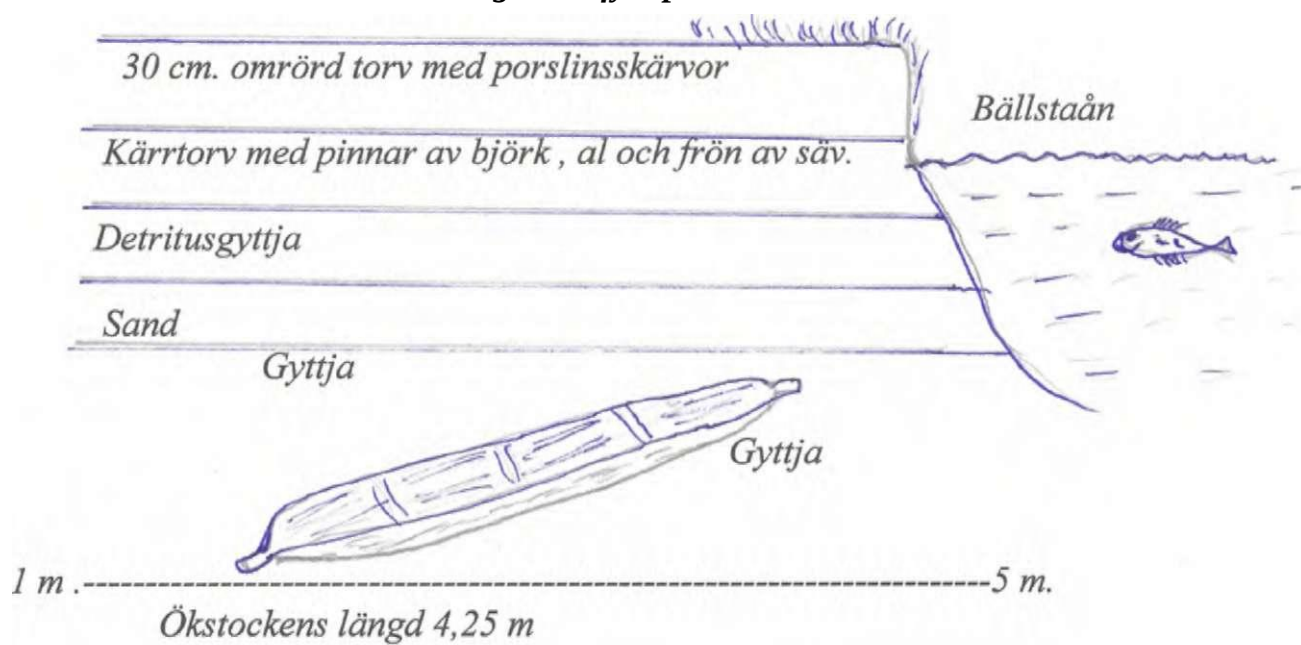
På grund av jordlagrens tryck hade flera sprickor uppstått i skrovet, som därvid förlorat sin ursprungliga form.

När ökstocken till sist kunde överföras till Historiska museet i ett hundratal delar inlindade i våta säckar för att hindra alltför hastig torkning var det ingenjör Gillis Olsson som utförde konserveringen.

Träet behandlades genom **alunkokning** och återfick härigenom stadga och fasthet. De olika delarna kunde därefter limmas ihop och ökstocken uppstod på nytt i sin ursprungliga form.

Ökstocken har genom bränning och huggning formats ur en furustam. Den är uppifrån sett spolförmig. Botten var svagt rundad och överkanten i det närmaste rakfrån stäv till stäv. Längden har varit ungefär 4,25 m och bredden 65 cm.

Ek / Ökstockens läge vid fyndplatsen år 1934



Vid den kantrade ökstocken fanns **6 täljda ribbor** ½m. långa men där fanns även delar av **två öskar** ett av ek och ett av furu .

Även ett enkelt men illa medfaret **block av masur** samt **en skål av masur med pip** hittades.

Ett fyrkantigt föremål försett med hål hittades också men detta föremåls användning är oklar.

Ökstocken har genom bränning och huggning formats ur en furustam och har vid tillverkningen erhållit en omsorgsfull efterbehandling.

Ytorna äro överallt släta. Endast vid stäven finns spår av yxhugg.

Draghanken iför och akter på ökstocken är gjorda för att dra eller lyfta stocken över hinder.

Med ledning av de rikliga jordprov docent Erik Granlund tog har fastställts att ökstocken sjunkigt före tidpunkten då Mälarens vatten på grund av den fortskridande landhöjningen har varit bräckt men blivit sött.

Enligt docent Granlunds undersökningar har landhöjningen i Stockholmstrakten inträffat omkring 1000-talet. Ökstocken bör följaktligen ha kantrat och sjunkigt **före denna tid** och är sålunda av förhistoriskt ursprung

Ökstocken härrör måhända från vikingatiden (700 - 1050-talet).

Vad hände sedan med Ökstocksbåten ?

Den överfördes till Stadsmuseet år 1935 vilket kanske inte var det bästa. Efter att legat i lera under hundratals år skulle den varit omhändertagen på annat vis okunskapen får vi väl tro gjorde att efter några år blev ökstocken till pinnved.

Ökstocksbåten kan vi i alla fall se på foto och **tacka** ingenjören vid Historiska museet **Gillis Olsson** som **år 1934-35** med stor möda restaurerade den **1000 åriga** båten så eftervärlden på foto kan se hur ursprungs stockbåten samt de övriga fynden såg ut.

Utdrag från skrift i S.F.Hg arkiv.

Bromstens Borgarbrandkår år 1927.



***Borgarbrandkåren** i Bromsten hade på 1920-30 talet vårövningar då de tände på gräset vid Sundbyvägens ängar och visade deras skicklighet för boende samt för Municipalnämnden hur snabbt de lade ut slangarna i Spångaån och pumpade upp vatten för släckning.*

Vid Sundbyvägen nr. 1 fanns en tvättstuga vid ån.

Tvättstugan ser vi på fotografiets högra sida.

På grinden står Vally Nylander en flicka som bodde i området.

Hennes farfar Filip Nylander har stor del i Bromstens uppbyggnad.

***Tvättstugan** blev riven på 1970-talet*

Foto från A. Boström familjealbum

Bromstens allt i allo.

*I Bromstens stationsområde bodde på 1920-50-talet Åkare Edsbäcker som med sin **arbetshäst och flakvagn** var Bromstens allt i allo .*

Vid de tillfällen då Spångaån svämmade över hjälpte han boende från Sundby / Flysta som skulle åka med morgontåget till arbetet och inte kunde komma över träbron vid Sundbyvägen p.g.a att den svämmats över av åvattnet.

*De fick sätta sig på hästvagnens flak och slapp vada i det iskalla vattnet
På den tiden var det ½timmes trafik på tåget så därför visste Edsbäcker när han behövdes vid bron.*

En upphöjd smal spång lades även vid sidan på bron ser vi på ett fotografi från år 1942.

*De barn som bodde i Sundby och skulle till Bromstens skola väntade på att ån skulle svämmas över. För det var ju spännande att få åka hästvagn över ån med den **mycket snälle åkare Edsbäcker** som skjutsade barnen ända fram till skolan.*

Översvämningen var ju oftast några dagar till en vecka.

***Bällstaån** kallas ån av de boende fram till träbron över ån vid Sundbyvägen. **Spångaån** kallar man den del av ån som går genom Bromsten mot Solhem och upp mot Barkarby. I Järfälla har de boende använt bägge namnen på ån.*



En bild på en arbetshäst med flakvagn har i dag år 2007 varit svårt att finna. När vi äntligen fann en arbetshäst var den bara intresserad av det goda gräset trots fotografens idoga försök att få hästen att titta mot kameran.

Bromstens Borgarbrandkår hjälpte till när Spångaån svämmat över och vatten kom in i villors källare och husägaren måste få hjälp med utpumpning.

Ibland blev de larmade om att hjälp behövdes till ett rådjur eller kanske en älg som gått ner till ån för att dricka vatten och sedan inte kom upp från den leriga slänten.



På foto nedan är **Brandchefen Ture Töllner** som även var **Trädgårdsmästare**



Isblock från Spångaån.

På 1900-talets början sågades det om vintern upp **block av is** från ån för att läggas i stora **högar av sågspån** . Då smälter inte isen så fort. När sommaren och värmen nalkades hämtades isblocken och lades i **mjölkkaffärernas** vattenkar där mjölk och grädde förvarades . I hemmets **isskåp** lades is högst upp i en zinkklädd låda med ett isolerat lock.

Åns is var porös så det var bättre att köpa is som sågats i Mälaren. På 1900-talets början startade företag som sålde och levererade is. Hagalunds Isfabrik i Solna blev på 1900-talets början en stor leverantör av isblock som levererades med häst och vagn. Blocken lades i stora högar med sågspån.

Barnens roligaste nöjen vid Spångaån.

För barnen som bodde i Bällsta — Sundby- Bromsten området var det ju roligt med Spångaån trots föräldrarnas varningar. Kommer Du hem pojk och har drunknat får Du stryk En orolig fars förmaning.

På vårvintern skulle det **jumpas** bland isflaken . Det var alltid någon som **plurrade** och blev genomblöt till kamraternas glädje innan de själva fick **vattenfyllda stövlar**.

Barkbåtar stora som små fäste barnen vid långa snören och tävlade om vilken båt som åkte längst utan att fastna vid kanten av ån .

De vintrar då isen var tjock kunde man åka **sparktåg eller skridsko** på den del av ån där man visste att isen höll.

Brandchef Ture Töllner i Bromstens Borgarbrandkår tyckte att det var bättre att barnen fick en skridskobana vid Idrottsplatsen. Han började på 1930-talet att **pumpa upp vatten ur Spångaån så nu kunde alla barn åka säkrare än på åns is**. De barn som inte ägde några skridskor fick låna ett par från Bromstens skola. Ture Töllner som också var trädgårdsmästare gjorde detta arbete ideellt fram till år 1949.

Översvämning av Sundbyvägens bro vid gamla Bromstensvägen

Fotografiet här nedan från 1930-talet där vi ser vårens översvämning vid snösmältningen. Träbron ligger under decimeter djupt avatten. Fotografen stod i vattnet vid gamla Bromstensvägen

Husen på fotot är rivna. I dag år 2007 finns här radhus vid Edmundkrokem

Ur S.F.Hg arkiv.



Nya bron över Sundbyvägen.

Jämför fotografiet här nedan med fotografiet på vänster sida så ser vi förändringen på våren när det var snösmältning.

Bron breddades och höjdes på 1950-talets början för att åvattnet vid vårens snösmältning inte skulle stanna upp vid bron.

Det var ju översvämningar här både vår och höst på 1900-talets första hälft.

Ur SF.Hg arkiv.



Bällstaån /Spångaån år 2007.

På färgfotografierna nedan ser man hur det ser ut i dag år 2007 när man lagt in ån i en kulvert. Äppelträden som syns på fotot är från tomten Sundbyvägen 1 som också här hade en tvättstuga vid ån.

Där skuggan är från trädet på fotots högra sida där fanns träbron över ån . Jämför med det svartvita fotot på nästa sida som är taget år 1942.



Översvämning en dag i mars/ april år 1942 i Bromsten,

Så här såg det ut vi Sundbyvägens träbro där vattnet från ån svämmat över. Där har det lagts ut en smal spång så att man inte behövde gå i det kalla vattnet.

Längst fram på fotot står Margareta Rydén .Det är hennes far Oskar som hade Bromstens Skohandel som tagit detta foto år 1942.

1 bakgrunden ser Ni en dam och hennes son som tittar på den pojke som plaskar fram i åvattnet.

Huset till vänster på fotot är villa Helmersdal.

Till höger ser vi villa Agnetedal.

I detta område har radhusen vid Edmundkroken byggts .



Uppmuddring / rensning av Bällsta /Spångaån på 1900-talet.

Att det behövdes rensning av ån upptäckte nybyggare i början på 1900-talet då ån svämmade över vår och höst

I början var det arbetslag som handrensade åns mitt från en roddbåt med hjälp av krattor med långa skaft. Ett annat arbetslag rensade åkanterna från vass och annat så ån fick bättre vattenflöde.

Ett arbetslag rensade från Sundbyvägens bro i Bromsten mot Bällsta förbi Solvalla — Mariehäll - Duvboträsket och fram till Bällstaviken.

Det andra arbetslaget började vid Sundbyvägens bro genom norra delen av Bromsten mot Solhem (Spånga centrum) och vidare mot Lunda.

Municipalnämnden i Bromsten anser **år 1920** att det tunga arbetet skulle förstärkas med maskinell hjälp de sträckor där en maskin kom fram.

För rensning av ån anlitar man **maskinist Knut Bellman** som äger grävmaskiner.

Han får även hjälp av andra i området boende män för att hålla ån öppen så att översvämningarna vår och höst skall minska .

När Knut Bellman skulle få betalt för detta arbete fanns det inte pengar i Bromstens Municipalnämnds kassa (någon hade fifflat) så han erbjöds att få Tensta gård.

Dit långt bort i skogen ville hans fru inte flytta så i stället fick han genom **ett handslag** en tomt vid sidan av Bromstens gård ner mot Spångaån. Där byggde han två bostadshus samt ett förråd till maskinerna.

Knut Bellman fick så småningom även hjälp av sonen Rolf. Muddringsarbetet **upphörde år 1949.**



Stort fiskeintresse bland barn och vuxna.

Fiskeintresse har alltid varit stort både för vuxna och speciellt för barnen.

Fiskat har man gjort från Bällstaviken och efter hela åns sträckning upp mot Järfälla.

1 Bromsten på Sundbyvägen fanns år 1915 en affär som sålde fiskeartiklar samt korkbälten till barn som skulle lära sig simma.

De barn oftast pojkar som fiskade i ån vid Bromsten sålde sedan fisken till någon äldre dam eller herre. Barnen kunde få några kronor beroende på fiskens storlek men oftast var det mamma som tog hand om fisken . Även katten fick sig kanske en mört att äta.

De större fiskarna försvann när Solvalla satte hinder under den gångbro in till Travbanan som folk hade smitit genom för att inte lösa avgift på tävlingsdagen.

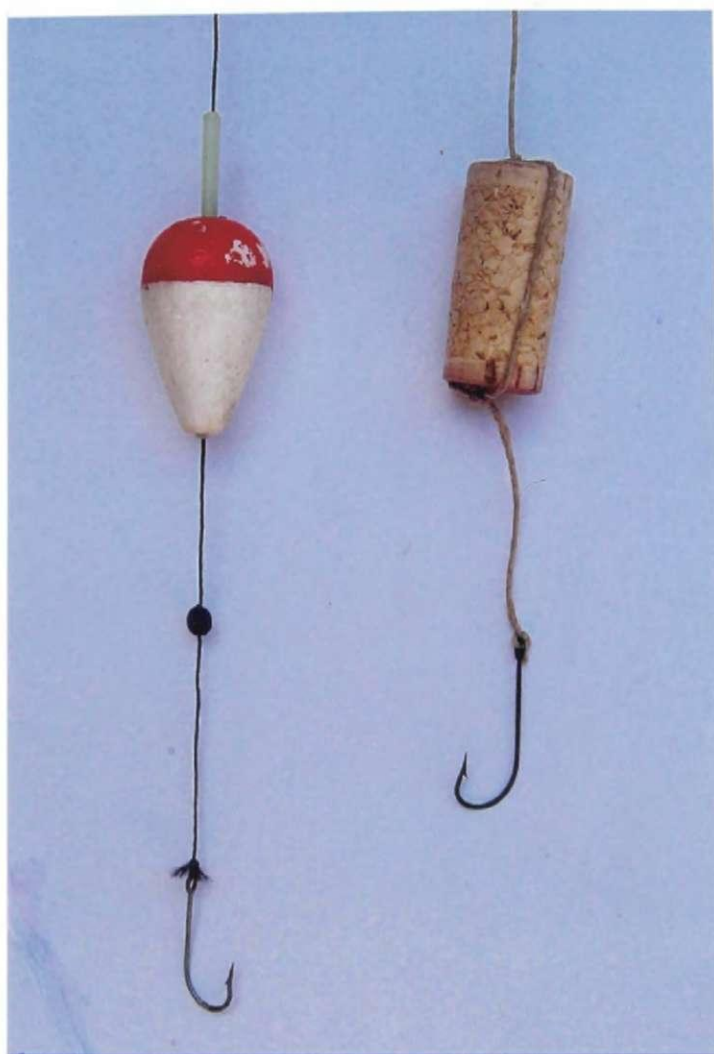
1 Bällsta/ Spångaån fiskade barnen fram till slutet av 1960-talet. Då var det ett tidsfördriv att fiska för ingen ville äta fisken från den nersmutsade ån. Man gav inte ens katten en fisk från ån . Därmed försvann också barns roliga fritidsnöje.

På 2000-talet skall ån börja saneras . På försök har man inplanterat fisken Asp som finns på bilden här nedan en fisk av släktet Karpfiskar.

1 ån vid Viksjö i Järfälla har fisken Spigg observerats.



Vem vet kanske det om 50 år går att fiska i ån igen.



Dekorationer titt kräftskivorna i Bromsten.

Alla minns vi väl när familjens far fick ta på sig stövlar och gå ner i ån för att skära av " cigarrerna " som vi barn kallade denna växt.

Denna växt minns jag att mor dekorerade med både ute och inne när det var Kräftskivor på 1930-50 talet. Men " cigarrerna " fick bara stå inne en kväll för annars exploderade de i värmen och det vart moln av frödun.

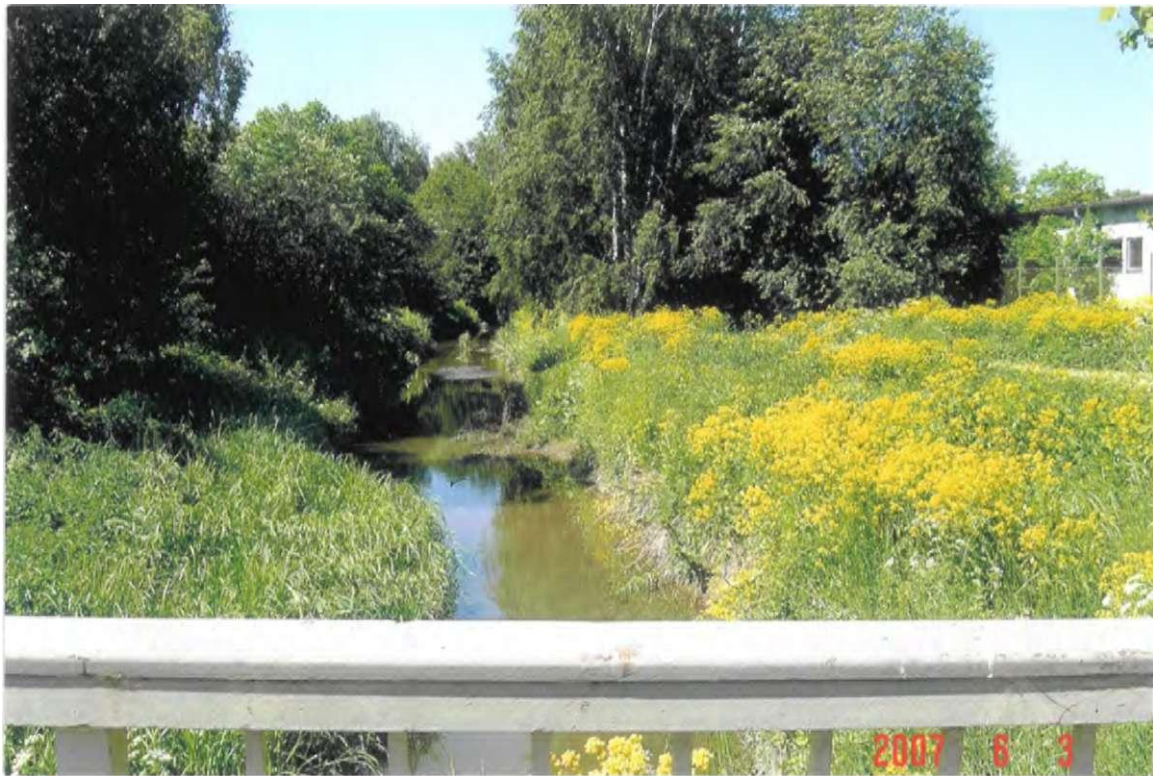


Båtshake av gammalt ursprung hittad år 1946.

Fru Ingvor Paul köper år 1946 ett hus på Wasavägen 7 (i dag Tallåsvägen 11) i Bromsten. Tomten går ner mot järnvägens spår och där tomten slutar började fru Paul gräva ett land för potatis . Hon blev mycket förvånad när spaden stötte på en ***gammal Båtshake*** som kanske har tillverkats för flera hundra år sedan. En raritet som fru Paul sparat.



Spångaån går genom Bromstens industriområde.



Fotografierna är tagna vid Borghöjdvägens bro vid sidan av Norrvattens anläggning i Bromstens industriområde.

Det övre fotografiet är mot Solhöjden alltså mot norr.

Fotografiet här nedan är taget mot Idrottsplatsen alltså mot söder.

Denna dag i juni år 2007 är det vacker grönska runt ån men inte mycket vatten i ån så den skräpiga åbotten syns tydligt.



Unik växt vid ån i Bromsten.

Fortfarande finns **unika växter** som överlevt efter åkanten trots en inte miljövänlig växtplats.

När Inga-Britt Häggström i Bromsten promenerade med hennes hund vid ån kom hon att se en växt som väckte hennes intresse.

Det är **Pestskråp** även kallad **Pestiliensrot** eller **Munkstilla**.

En växt som infördes med **Munkar på 1300-talet**, digerdödens århundrade.

Eftersom Pestskråp växer utmed ån nedanför Bromstens gård har den kanske där odlats av någon ägare genom tiderna.

Vill Du veta mer om denna medicinväxt så läs i Spånga Bygden nr. 81 utgiven av Spånga Fornminnes och Hembygdsgille där Inga-Britt skriver om växten Pestskråps användningsområde.





Södra Bromsten mot Solvalla.

Ett försök att även anlägga en fågeldamm i ån vid Gamla Bromstensvägen / Ekstocksvägen var trevligt. Tyvärr blev det inte som man tänkt sig. Någon industri släppte ut orenat vatten och fåglar dog.

Efter en tid blev vattnet också rödfärgat p.g.a. en annan industri som inte renat sitt utsläpp i ån.

I Bromsten och speciellt i den södra delen mot Solvalla har det inte varit lätt att bygga då marken består av lera.

Det har de Radhusägare fått erfara som bor på Edmundkroken där det byggdes många radhus på 1990-talet.

I det området vid ån hade villor byggts i början på 1900-talet men nästan allt blev rivet när en vägbro skulle byggas över järnvägen.

Den mark som blev över såldes till detta radhusområde och en dag rasade jordmassorna som fanns på husens yttersida ner mot ån till allas förskräckelse. Så det fick bli bättre pålning i den gamla å / sjöbotten.

Markkontoret i Stockholm ger 1990 uppdrag till Stockholm Vatten som nu får arbeta inom ramen för miljömiljarden.

Det har bildats en Bällstaå -grupp en samverkansgrupp mellan kommunerna Järfälla, Sundbyberg, Solna och Stockholm som delar Bällstaåns tillrinningsområden samt Länsstyrelsen.

Stockholm Vatten börjar nu arbeta för att skapa en hydrologisk modell.

Denna modell kommer att användas i planeringsarbetet med förbättring av miljön kring och i Bällstaå/Spångaån.

I juni år 2005 skall man på försök sätta ut rom från fisken Asp.

I maj år 2006 skall en hydrologisk studie göras.

Fisken Asp är en rovfisk inom gruppen mört och karpfiskar.

Så ut och spana i ån ,rom har lagts ut bl.a. i ån vid Bromstens idrottsplats.

En folder har getts ut; Bällstaå — en grönskande oas eller ett nedsmutsat dike.

Målet är ett vattenvårdsarbete där alla hjälps åt för att inte förorena ån och andra vattendrag som mynnar ut i ån från Bällsta till Järfälla.

Förutsättningarna för växt och djurliv i och omkring ån kommer då att förbättras.

Ån och dess stränder kommer att bli en vacker del av landskapsbilden.

Solvallahäst fast i ån på 1940-talet

På 1940-talet fanns det många Solvallahästar i hagarna efter ån mellan södra Bromsten och Solvalla.

De hände ibland att hästarna kom ut ur hagen och gick till ån för att dricka vatten.

De flesta gångerna gick detta bra utan att hästen blev kvar.

En dag ser en man som bor i Bällsta att flera hästar kommit ut ur hagen och en av hästarna gått ner sig i ån . Han bad då några barn cykla till stallet vid Solvalla efter hjälp samtidigt som han ropade på sina grannar.

Med hjälp av plankor och störrar samt rep fick de efter mycket lirkande upp den skärrade hästen som i full gallopp satte fart hem till stallet.

Många barn hade samlats för detta var ju en spännande händelse och alla tyckte synd om hästen.

Dessa hagar kommer tråkigt nog att försvinna. Hagarna vid ån med hästar som varit ett utflyktsmål till glädje för både barn och vuxna kommer att bebyggas med hus .



Solvallas hästhagar ett minne.

*År 2007 bygger man i **södra Bromsten** hus på Solvallas hästhagar mellan ån och Ekstocksvägen samt Ladbacksvägen.*

*Här har barn från det att Solvalla tillkom **år 1927** funnit glädje i att titta på de vackra hästarna som gick i hagarna vid ån där det nu byggs hus.*

*Vi får väl hoppas att vattnet i ån inte stiger för då kommer de boende att precis som på **1910-talet få sjötomter.***

*Vid Mariehäll där ån börjar vid Bällstaviken skall man **år 2007-08** börja sanera ån för att få bort miljögifter ur leran.*

*Där skall bli **1,7 m. djupt i åns mitt** och man kommer att täcka botten med en väv som skall förhindra gifter att lämna botten .På denna väv läggs sten för att fisk och växtliv skall trivas .*

Troligtvis måste man göra detsamma genom Bromsten om det skall bli en vattenspegel som det så vackert kallas i det nya bostadsområdet i centrala Bromsten.



Solvalla travbana öppnades här år 1927,

En eloge vill vi ge till ledningen för Solvalla travbana som gjorde en uppdämning av Bällstaån på 1980-talet för att på tävlingsdagarna låta publiken se hur fint det blir med en vattenspegel mitt över travbanan där ån alltid runnit.

Det anlades även vattensprutande fontäner och planteringar vilket dragit till sig ett rikt fågelliv.



Duvboträsket helt igenvuxet i dag år 2007.

Titta på dessa fotografier för om några år kommer här att vara helt annorlunda med promenad och cykelvägar vid ån på fotografiernas högra sida. Det nya bostadsområdet i Mariehäll kommer här att byggas.

På fotografiernas vänstra sida framför husen i Duvbo fanns tidigare Duvboträsket men som numera är nästan torrlagt ner mot ån.

Järnvägen går framför husen och bakom träden på fotots vänstra sida. Du som åker pendeltåget känner säkert igen dig.



Med roddbåt kunde man komma ut från Lötsjön i Duvbo till Bällstaån via Duvboträsket innan den lilla kanalen fylldes igen när villabebyggelsen startade i Duvbo i början på 1900-talet



Dufbo villastad.

Egna hems koloniens badhus.

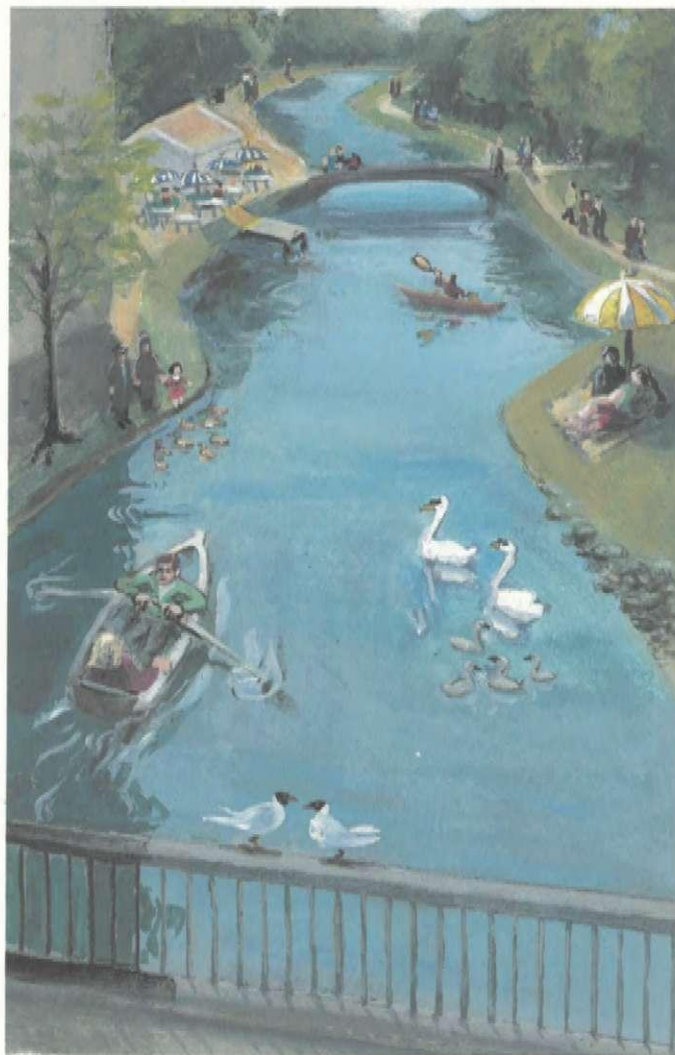
Axel Eriassons Konstförlag, Stockholm N° 3191

Bällstaågruppen tillsattes på 1990-talet för vattenvårdsarbete runt ån som skall renas och utgöra en vattenspegel i landskapsbilden .

Tillsammans med Stockholm Vatten gavs det ut en folder där det redogörs för hur man tänker sig ån i framtiden.

Bällstaån

– en grönskande
oas eller ett
nedsmutsat dike



Information om ett vattendrag
i din närmiljö

***Vatten ger liv åt landskapet.
Vi måste vårda de sjöar och
vattendrag som finns, inte
minst i staden där många
bor och arbetar.***

Bällstaån i framtiden

mål för kommande vattenvårdsarbete.

- * Åns vatten ska bli så rent att det inte förstör möjligheten att bada i Bällstaviken och Ulvsundasjön.*
- * Förutsättningarna för växt och djurliv i och omkring ån ska förbättras.*
- * Ån och dess stränder ska bli en vacker del av stadsbilden.*
- * Kulverteringar ska öppnas upp där det är möjligt för att ån ska upplevas som ett sammanhängande rinnande vatten.*

Utdrag av text i foldern om Bällstaån.

Tack.

***Ett stort tack till alla som bidragit till denna skrift om ån.
På så vis kommer nästa generation som flyttar in i nybyggda
områden vid ån att få läsa om det som en gång hände runt
denna idag år 2007 oansenliga Bällsta /Spångaå.***

Speciellt tack vill jag ge till:

***Spånga Fornminnes och Hembygdsgille (S.F.Hg)
Sixten Källberg, Sundby
Barbro Andersson, Sundbyberg
Ingrid Frögren-Johansson, Solhem
Stig Larsson, Järfälla
Anders Lindström, Bromsten
Inga-Britt Häggström, Solhem***

***Felix och Fanny Holmertz, Hässelby som lånade ut
egenhändigt gjorda Barkbåtar för fotografering.***

***Britt Marie Westberg i
Järfälla Kommuns Bildarkiv (J.K.B.)***

Lars Gustavsson j:r's skrift, Järfällaboken